

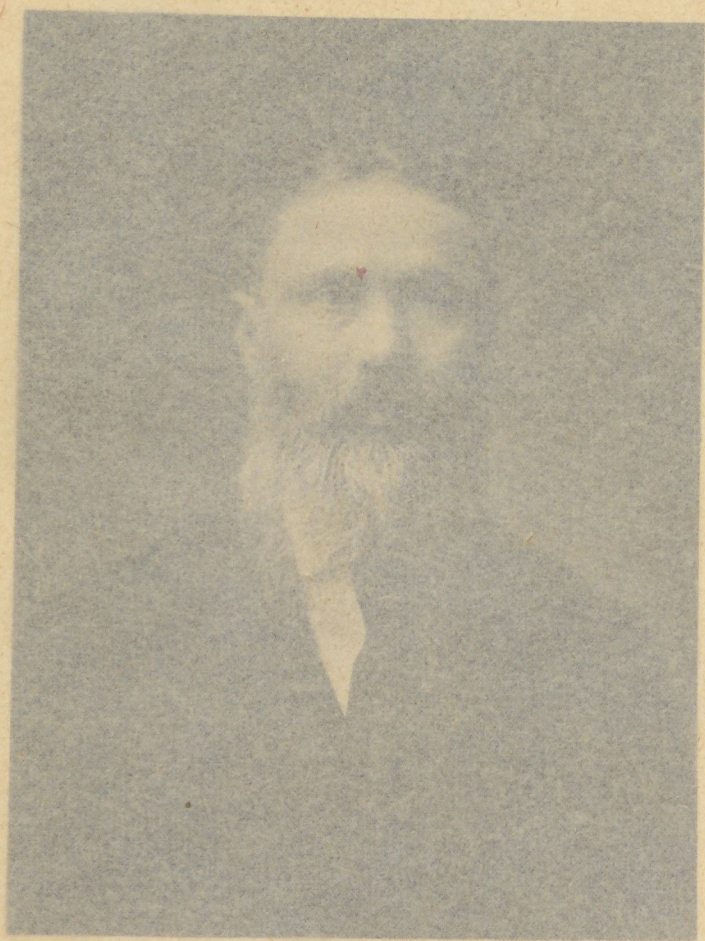
Károly György

A néptanító mint vezető az egyházi ének terén.

Beköszöntőül. A tanítói hivatal oly fontos közéletünk terén, hogy annak jó betöltésére az emberi erő teljességének igénybevétele sem megalátó soknak, ha a néptanító feladatának magaslatán áll és — tanítói övédelméből meg tud élni. — Ennek a bökkenő még akkor is, ha feltelezhető amaz sorok közé csak két olyan állást tud maglyek kompatibilisek a tanítóival. Egyik a községi jegyzői, másik a kántori. Mindkét állásban a szó nemes értelmében a tanító közösségének jeltévőjévé lehet. Amott folytathatná nevelői munkáját; az általa művelt népet vezethetné a jóra; az írásban, gondolatkezelésben, számolásban, kertészetben, gazdászatban ügyesekké idomulhat nap font a munkára előképezvén, a jegyzői teendők végzése kevés idejét venne igénybe a tanítónak: emitt a nép kedélyének nemesisésére van hivatalra nem csupán közreműködni, hanem egyehesen irányt adni.

Mind-mind inkább fennebben hangoztatják, hogy a nép kedélyvilágát is ápolni kell; hogy a művészet iránti érdeket benne fel kell ébreszteni s ez ügyben Trefort minister nemrég felszólítást is intézett már a zeneakadémia igazgatójához, hogy ez keressen módokat arra, mikép lehetne a zenészetet terjeszteni, általánosítani. Goll János zene-tanár memorandummal járult már a kormány elé, melynek tartalmát kivonatilag más helyen közöljük; Bartalus István a régi magyar egyházi énekeket kutatja a hazai és külföldi nyilvános és magán-könyv- és levéltárakban s újában a magyar Akadémia egy érdemes tagja, Bogisich Mihály Buda-vári apátplébánus egyházi énekeket egyes munkájával adott ki: Ő, ki a régi egyházi énekek oly fáradhatatlan gyűjtője, ki zenés és szöveget tett kutatásai tárgyává, valóban illetékes volt arra, hogy régi magyar egyházi énekeket felelevenítsen s azok dallamait is állítsa egybe — a nép és az ifjúság számára. — Kélt pezsgo a lélek, a dny, tandó, hogy legyen sikere.

Csak az a kérdés merül fel, hogy valban a tanítói hivatallal egybekötött organistaság, kántorság nem veszi-e igénybe az illető tanító ügyelmét és idejét túlságos mértékben a tanítás rovására; hogy ez az állapot az önálló iskola eszméjét nem teszi-e tönkre; hogy a tanító tekintélyét nem ássa-e alá? Véleményünk szerint nem! Azonban nem csak tank ismétlésekbe bocsátkozni, hanem utalunk egyszerűen a Paed. Szemle I. köt. 7. és V. köt. 5-ik füzetének vezérelkeire. Határozottan tiltakozunk azon felfogás ellen, mintha a kántorság a tanítósággal kapcsolatban lealacsonyító volna, ha ez a templomszemély, elmondhatókül, sekrestyési, ostyasütői, egyháziúji és papruhásos, „szószóval” műve egybekötve! — Az az alárendelt viszony, melybe a tanító a papnál szemben, mint kántor, kerül: tökéletesen paralizálja van azáltal, hogy a pap, mint vallástanító, az igazgató-kántortanítóhoz áll az alárendeltség fentjelzett viszonyában. Az alkotmányosság fogalmából ered az a kölcsönös alá- és fölrendeltségi viszony. Az egyházban, az egyházközségben, mindig s mindenütt a többszű kell, hogy legyen az önállóság, mely a polgári községben a bíró, az iskolában és iskolai ügyei körül az igazgató-tanító. Az alkotmányosság eivéből kifolyólag s miniszterelnök a kormány feje s vezetése alatt a minisztertanácsban a fővási miniszter legvengü; ellenben a magyar tudós Akadémiában az elnök áll az akadémia élén s az akadémiai tiszteletű tagok, kik közé a miniszterelnök is tartozik.

Карпъ Гюль

A néptanító mint vezető az egyházi ének terén.

Beköszöntőül. A tanítói hivatal oly fontos közéletünk terén, hogy annak jó betöltésére az emberi erő teljességének igénybevétele sem mondható soknak, ha a néptanító feladatának magaslatán áll és — tanítói jövedelméből meg tud élni. — Emez a bökkenő még akkor is, ha feltelezhető amaz. Azonban e sorok írója csak két olyan állást tud, melyek kompatibilisek a tanítóival. Egyik a községi jegyzői, másik a kántori. Mindkét állásban a szó nemes értelmében a tanító községének jóltevőjévé lehet. A mottó folytathatná nevelői munkáját; az általa művelt népet vezethetné a jóra; az írásban, gondolatkifejezésben, számolásban, kertészetben, gazdászatban ügyesekké idomított nép fiait a munkára előképezvén, a jegyzői teendők végzése kevés idejét venné igénybe a tanítónak: emítt a nép kedélyének nemesítésére van hivatva nem csupán közreműködni, hanem egyenesen irányt adni.

Mind-mind inkább fennebben hangoztatják, hogy a nép kedélyvilágát is ápolni kell; hogy a művészet iránti érzéket benne fel kell ébreszteni s ez ügyben Trefort tanácsos miniszter nemrég felszólítást is intézett már a zeneakadémia igazgatójához, hogy ez keressen módokat arra, mikép lehetne a zenészetet terjeszteni, általánosítani. Goll János zenetanár memorandummal járult már a kormány elé, melynek tartalmát kivonatilag más helyen közöljük; Bartalus István a régi magyar egyházi énekeket kutatja a hazai és külföldi nyilvános és magán-könyv- és levéltárakban s újabban a magyar Akadémia egy érdemes tagja, Bogisics Mihály Buda-vári apátplébánus egyházi énekekkel vegyes imakönyvet adott ki. Ő, ki a régi egyházi énekek oly fáradhatatlan bűvára, ki zenét és szöveget tett kutatásai tárgyává, valóban illetékes volt arra, hogy régi magyar egyházi énekeket felelevenítsen s azok dallamait is állítsa egybe — a nép és az ifjúság számára. — Élet pezseg e téren, s óhaj-tandó, hogy legyen sikere.

Csak az a kérdés merül fel, hogy valjon a tanítói hivatallal egybekötött organistaság, kántorság nem veszi-e igénybe az illető tanító figyelmét és idejét túlságos mértékben a tanítás rovására; hogy ez az állapot az önálló iskola eszméjét nem teszi-e tönkre; hogy a tanító tekintélyét nem ássa-e alá? Véleményünk szerént nem! Azonban nem óhaj-tunk ismétlésekbe bocsátkozni, hanem utalunk egyszerűen a Paed. Szemle I. köt. 7. és V. köt. 5-ik füzetének vezércikkeire. Határozottan tiltakozunk azon felfogás ellen, mintha a kántorság a tanítósággal kapcsolatban lealacsonyító volna, ha ez a templomszolgai, előimádkozói, sekrestyési, ostyasütői, egyházfűii és papruhamosói, „tisztsséggel“ nincs egybekötve! — Az az alárendelt viszony, melybe a tanító a pappal szemben, mint kántor, kerül: tökéletesen paralizálva van azáltal, hogy a pap, mint vallástanító, az igazgató-kántortanítóhoz áll az alárendeltség fentjelzett viszonyában. Az alkotmányosság fogalmából ered ez a kölcsönös alá- és fölérendeltségi viszony. Az egyházban, az egyházközség élén, mindig s mindenütt a lelkészszé kell, hogy legyen az elsőség, mely a polgári községben a bíróé, az iskolában és iskola ügyei körül az igazgató-tanítóé. Az alkotmányosság elvéből kifolyólag a miniszterelnök a kormány feje s vezetése alatt a ministertanácsban a többi miniszter egyenrangú; ellenben a magyar tudós Akadémiában az elnök áll az akadémia élén s az akadémiai tiszteleti tagok, kik közé a miniszterelnök is tar-

tozhatik, egyforma jogokkal bírnak. Vagy: a reformatusok püspöke az egyházkerület terén minden esperesnek, papnak feljebbvalója; de mint a saját hitközségének a lelkésze bizony az esperest elnöklete alatt tanácskozik és szavaz egyszerűen! Vagy: a kath. püspök egyházmegyéje élén áll, s azt kormányozza, s ha a főispán kathólikus vallású, s a hitközségben valamely hivatalt visel: bizony alárendeltje ő a püspöknek; ha azonban e püspök megyebizottsági tag: akkor a főispán elnöklete alatt ül sorban a többi nem-püspök bizottsági tagokkal, s csak akkor beszél, ha neki is megengedi a főispán.

Az alkotmányos fölé- és alárendelés viszonya hazánk közéleté terén mindenütt mutatkozik, nem csupán a papnál, meg a tanítónál. Azért nem hiszszük, hogy a kántorság az iskolai önállóság elvének akadályá volna. Ellenkezőleg: épen előmozdítja ezt, mert a szerepkör különbözősége a művelt papnál, a művelt tanítónál mind-mindinkább szembeötlőbb lesz. Mert ne feledjük: „Egyház és iskola ikertestvérek; pap és tanító munkatársak.“ Így hirdették a viszonyt kath. felekezeti tanügyi lapban! Ezt kívántuk „beköszöntésül“ az alábbi cikket megelezőleg elmondani. Szerk.)

A múlt év utolsó napjaiban egy „Római kathólikus egyházi énekek“ című terjedelmes munka első füzete hagyta el a sajtót, melynek előszava így kezdődik:

„A magyar kathólikus egyháznak ez idő szerént általánosan elfogadott énekkönyve a nemrég elhunyt Tárkányi J. Béla által szerkesztett Énektár, melyet a két Zsasskovszky testvér teljes szakértelemmel hangjegyzett. Egyházi ének- és zeneirodalmunkban e mű volt az első, mely a naturalismus karjai közül kibontakozva, mind a szöveg, mind a zene tekintetében magasabb irányban törekedett feladatának megoldására s különösen népies egyházi zeneirodalmunkat odaemelte, hol az, az e részben előbbre haladt külföld előtt is számot tesz ki. Mindazáltal nekünk, kik e könyvet az isteni szolgálat alatt több éven keresztül használtuk, lehetet' en volt nem látnunk s éreznünk ama hiányokat, melyekben az énektár szenved. Eltekintve attól, hogy e könyvben tekintélyes számú idegen dallam ültetett át, míg honi termékeinkből sok, amazoknál nem rozabb, sőt nemzeti zenénk szempontjából határozottan jobb, régi és új dallam figyelmen kívül hagyatott; eltekintve attól, hogy több magyar énekünk német rythmusban véttetett föl s így eredetiségükön, de magán a magyar kifejezésen is érzékeny csorba ejtetett; mondjuk, ezektől eltekintve: szembetűnő hézagok tárulnak elénk az időszaki s egyéb alkalmi énekekben. Így például Tárkányi Énektára új-évre, vizkeresztre, áldozó-csütörtökre, pünkösdre, Szentháromság vasárnapjára, csak egy-egy éneket ad. Nincsenek e napokra miseénekek, nincsenek offeroriumok, versenyénekek. Még azon plébániákban is, melyekben egy pap működik, nagy szükségét érzi a kántor ez ünnepi énekeknek, annál inkább oly helyeken, hol egy vagy több segédlelkész van s a déli nagy misét reggeli kis misék előzik meg. Hazánk őszszes püspöki megyéjében az újhoid vasárnapok mindig különös ünnepélyességgel, a legméltóságosabb Oltáriszentség kitételével ületnek meg s bár az isteni szolgálat ezen megkülönböztetett napja havonkint előfordúl, az Énektár teljesen figyelmen kívül hagyta s nincs benne egyetlen ének, melylyel az újhoid vasárnap a többi vasárnapok közül kiemelhető lenne. Mit szólunk a szentek énekeiről? E tekintetben az Énektár oly szegény, hogy régibb énekkönyveink, jelesen a szentmihályi és Bozóki mögött meszsze

elmarad: pedig ez fontos rész, mert népünk kiválóan szereti azon énekeket hallgatni, melyek a szentek erényeit, Jézusért odaadó életüket és halálukat tárják elénk, hogy azokból a buzgó lélek hitet, reménységet és szeretetet merítsen. Az Énektár mindössze 7 szentről nyújt tulajdon éneket s ha többre van szükség, a mint hogy van, régibb énekkönyvekhez kell nyulnunk, vagy az Énektár néhány általános énekét kell alkalmaznunk a napi szentről, miáltal annak kimagasló erényei csak halvány világításban tűnnek lelki szemeink elé. Ha köznapokon mellőzhetjük is a szentekről szóló énekeket, nem mellőzhetjük azokat a fogadott vagy rendes ünnepeken, legkevésbé pedig egyházbúcsúk napján! Végül nem hagyhatjuk említés nélkül a halotti miseénekeket. Vannak községek, melyekben a holtak iránti kegyelet a mindennapi érzelmek sorából magasan kiemelkedik s a hívők szeretteikért engesztelő áldozatokat mutattatnak be az élők és holtak Istenének. Ily alkalmakra az Énektár nem nyújt elég anyagot; nem, különösen népesebb községekben, melyekben tudniillik gyakoribbak a halálozási esetek s így a kegyelet magasztos kifejezésére, halotti szent misék szolgáltatására is gyakrabban nyílik alkalom. Tudunk községeket, melyekben majdnem naponként tartatnak gyász isteni szolgálatok! Ily helyeken valóban meg van szorúlva az a kántor, ki egyedül Tárkányi Énektárára támaszkodik, miután ez 3 nagy és 4 kis miseéneknél többel nem rendelkezik.“

Ezen előszóban felsorolt hiányokat érezték már az ötvenes évek végén, és a hatvanas évek elején, s kifolyásuk volt azon mozgalom, mely a „Tanodai Lapok“ és a „Zenészeti Lapok“ hasábjain a magyar katolikus egyházi énekek ügyében megindult.

Jáky Ferenc osli-i lelkész 1859-ben fölvetette a szükségből kifolyó egyetemes katolikus egyházi magyar énekgyűjtemény eszméjét; néhány évvel később pedig már általános megbeszélés tárgyát képezte ez az eszme. Hozzá szóltak: Garay Alajos, Sohlya Antal, Mócsy Antal, Elemetry Sándor, Mórocz Alajos, Rill János volt módosi tanító (meghalt 1887-ik nov. 23-án Módoson.) A vitában a vezér szerepet Jáky Ferenc vitte, ki több régi énekes könyvet és számos kéziratot gyűjtött anyagul egy olyan egyetemes énekes könyv szerkesztéséhez, mely a Magyarországban és Erdélyben használatos népénekeket mind fölölelte volna. A vitatkozó megegyeztek abban, hogy a Tárkányi és Zsasskovszky-féle Énektárban található anyagot bővíteni kell, még pedig úgy, hogy szó-littassanak föl a katolikus kántorok, hogy a náluk használatos és csak kéziratban levő szebb énekeket küldjék be bizonyos központba, s ilyen alkalmas központnak a Szent-István-Társulatot tartották és ajánlották.

Néhány évvel később a „Zenészeti Lapok“-ban is megindult a vita a fölött, miként kellene a katolikus egyházi énekekben a magyar zenét kidomborítani, és az egyetemes énekgyűjteménybe felveendő és a nép ajkáról ellesett magyaros rythmusú, de különben kicikornyázott énekeket az izléstelen sallangok eltávolítása után zenészeti simítással közkincsé tenni. A Zenészeti Lapok vitáiban résztvettek: Mosonyi Mihály, Szénffy Gusztáv, Elemetry Sándor, Török Orbán.

Ezen eszmecserek között egy hang emelkedett föl, melynek az elhagyott és sok ferde nézettel megrontott egyházi énekügyet a magyar zene érdekében emelni, szakértelme és éles kritikája által az eszméket tisztázni volt föladata. E hang különösen magára vont a szakkörök figyelmét, s Mosonyi Mihály, ki tudvalevőleg behatóan foglalkozott az egyházi énekügygel, nagy súlyt fektetett azokra, s a Zenészeti Lapok-

ban határozottan kimondá, hogy a kath. egyházi énekügyet illető reform eszméi tökéletesen megegyeznek cikkiró eszméivel és hogy azok megoldását csakis azok szellemében óhajtaná eszközölni. A figyelmet keltő hang Kaposy György naki kántortanítótól eredt.

Az egyetemes énekgyűjtemény eszméje azonban csakhamar megfeklett. Hiába! a nemzetünket jellemző közöny itt is kitűnt. Olyanok vagyunk, mint a szalmatűz! Föllángolunk, hevesen küzdünk egy eszme mellett, de amint könnyen lángra gyulunk, oly hamar ki is alszik bennünk a megvalósításra szükséges kitartás. Sem a püspöki kar, sem a Szent-István-Társulat, mely az egyházi énekek ügyét legbiztosabban dülöre vezethette volna, nem tettek semmit. Azonban míg minden vonalon néma csönd uralkodott, Kaposy keblében ezen eszme tovább élt, s bár a nyilvános téren ő is elhallgatott, magányában annál nagyobb hévvel, s annál kitartóbb eréllyel küzdött, hogy saját munkásságának látba vetésével olyan egyházi énekgyűjteményt adjon, mely ha nem is lenne a tervezett egyetemes énekgyűjtemény, mindazáltal Tárkányi Énektáránál sokkal nemzetiesebb irányban mozogna s azzal egyetemben pótolná azon hiányokat, melyek az egyházi énektéren naponkint érezhetők voltak. E célból szövetkezett Szemenyei Mihály előbb naki, jelenleg regöli plébánossal, a jeles egyházi költővel, kinek költeményeiben az istenes áhitat együtt lángol a hazafias érzeményekkel, s ki Kaposyval egyetemben teljesen meg van arról győződve, hogy a magyar nép szellemi buzgóságát nagyban emeli az, ha mind az ének gondolatmenete, mint annak dallama magyar jellegű és mintegy a nép lelkéből van merítve.

Midőn néhány évvel ezelőtt meglátogattam Szemenyei urat, elbeszélte franciaországi élményeit. Magával hozott a Szűz Máriáról szóló több francia éneket, melyek valóban jellemzők a franciákra, hogy menynyire kidomborítják a nemzeti jelleget még egyházi énekeikben is. Vallásos és hazafias tüzzel kéri Szűz Máriát, hogy segítse a francia nemzetet Elzász és Lotharingiai visszaszerzésére és a beteg haza meggyógyítására. És a mi ismét Szemenyei ur hazafias költészetére jellemző, a francia énekeket ritka lelkesedéssel és sikerrel fordította le hamarosan magyarra. A milyen Szemenyeinek egyházi költészete, olyan Kaposynak egyházi zenészete, mindkettőnek vallási áhitatát a tiszta hazafiság zománca ékesíti.

Megmutatta Kaposy, hogy a magyar zenét, mely a népnél nemzeti dalokban nyilvánul, s melynek zenemértéke anynyira alkalmas komoly gördületű zöngelmekre, miként lehet a magyar sajtóságos zenemérték megtartásával, csakhogy a komolysághoz és méltósághoz mértén mégis lassúbb menetben, Isten dicsőségére egyházi énekekben is érvényesíteni. Neki meggyőződése: ha tény az, hogy annál erősebb és szívósabb a nemzetek élete, minél tökéletesebben tudják nemzeties sajtóságunkat minden téren érvényesíteni, akkor nekünk, kis nemzetnek, valóban törekednünk kell, hogy Istent is saját nemzeties kedély állapotunknak megfelelő énekhangokban dicsőítsük, mert a hazafiság és vallásosság egymást csak erősítik és nemesítik. És ha hazánkban a görög-keletiek és görög-kathólikusok vallási énekeiben idegen zene érezhető, ha a protestans egyházi zene, jelesül az ágostaiak karénekei német származásúak, a helvét hitvallásuké jobbára francia eredetűek, a római kathólikusok régibb egyházi énekei pedig alapjokban római és olasz jelleget viselnek magukon; tehát ha eddigi egyházi énekeinkben idegen jelleg is tapasztalható: akkor haza-

fias kötelesség az idegen jelleg helyett nemcsak versméretben, nem csak szövegben, hanem zenében is teljesen magyar jelleget adni a magyar katólikus egyházi énekeknek, annál is inkább, mert e nemzeti törekvés nálunk sem új, századok óta észlelhető, azaz: mi ily magyaros zamatú egyházi énekekkel rendelkezünk, sőt ma már ez képezi alapját egyházi népénekeinknek. Ha ez irány tovafejlesztését elmulasztjuk, a nép, mely öntudatlanul is nemzeties jelleggel énekel, elfordul a kozmopolitikus vagy idegenszerű énekektől és inkább ragaszkodik a különben cikornyás, de mégis nemzeties jellegű, önmaga által készített — sokszor silány — énekekhez. Különben is az egyházi énekek nemzeties jellege csak fokozni fogja népünk vallásos áhitatának melegségét. Valamint a francia és klasszikai iskola irodalmunkban csak átmeneti időszak lehetett a nemzeti költészet kifejlesztésére és nagy költőink később a nép költészetétől ellesett nemzeties ütemek, hangsúlyok és méretek kiművelésével alapították meg a nemzeti költészetet: azonképen a néphez, a nemzet zöméhez kell leszállni a zenésznek is, hogy a nemzeti dalok és a nép közt élő vallásos énekek hatása alatt érvényesíthessék a magyar zene egyházi énekeink fejlesztésére.

Ily vezérezsmék mellett kezdték meg Szemenyei és Kapossy 1871-ben az „Egyházi Énekek“ szerkesztését, s 15 évig ernyedetlen szorgalommal írtak és gyűjtöttek azon énekeket, melyek által Tárkányi Énektárának hiányai pótolva leendének. Az egyetemes énekgyűjtemény eszméje úgy, a mint azt Jáky és társai megállapították, meghalt ugyan; de Szemenyei és Kapossy munkássága által az érzett szükségeken segítve lesz, ha tudniillik sok évi fáradságuk gyümölcsét át is adhatják a nyilvános életnek. A munka kiadása a pécsi egyházhatóság és id. Ábrányi Kornél országos zeneakadémiai tanár approbációja mellett „Egyházi Énekek“ cím alatt 8—10 íves füzetekben indult meg s az egri lyceumi nyomda ez ideig 2 füzetet készített el belőle 22 ív tartalommal, melyekből minden elfogulatlan szakember meggyőződhetik, hogy a kath. egyházi ének- és zeneirodalom tovább vezetése ép oly buzgó, mint képzett emberek kezében van. Szemenyei költészetét a szövegekben egyházi hibátlanság, könnyen érthetőség, folyékonyság, alázat és forró buzgalom jellemzik, átfogva azon magasröptű szellem által, mely a költőt mindenben fölismérhetővé teszi; Kapossy költészete a zenében dallamos, de nem cikornyás; minden ízében magyar és szorosán a szöveghez ragaszkodó, mintegy a szövegből kifolyó. Művész ő a szó szoros értelmében, ki a zene húrjaival szívünk húrjait is mélyen érinti s ki az „Egyházi Énekek“ öszszhangosítása által megmutatta, hogy az egyszerű egyházi éneket a művészet magas polcára is föl tudja emelni a szakértelem és tudomány.

Kedves szolgálatot vélünk tenni, ha e nagybecsű folyóirat hasábjain megismertetjük ama férfiú rövid életrajzát, ki életét szentelte az egyházi ének- és zeneirodalomnak.

Kapossy György született 1836. évi július hó 17-én Szántón, Tolna vármegyében. Hét éves korában árvaságra jutván, legidősb testvére József, kővágó-szőlősi kántortanító magához vette, hogy gondos nevelésben részesítse. A zene iránt való hajlam gyöngé korában mutatkozott nála s már 10 éves korában jártas volt az orgona kezelésében. 1852-ben Pécsen, a szigeti külvárosban Jelencsics György mellett kezdte meg tanítói pályáját, mikor is a Szent-Ferenc-rend plébánia templomában segédorgonista volt. 1853-ban Felső-Iregen, Tolna vármegyében 1854—1856-ban Perkátán, Fehér vármegyében volt segédtanító, s itt, a finom izlésű és nagy zeneművész Richter Ignác oldala mellett vetette meg alapját komolyabb zenetanulmányainak. Itt ismerkedett meg a babéros zeneköltők örökbéc sű

műveivel, minden szabad idejét felhasználva, 1856-ban Esztergomban végezte a tanítóképezde első évfolyamát, az akkori zenetanár Hulinyi Ferenc előadásait egyszerűetettel hallgatva. 1857. október havában boldogult Göndöcs Lajos, volt budapesti igazgató tanítóval Bukovinába Andrásfalvára nyert elküldetett a kormány megbízásából magyar testvéreink oktatására. Itt töltött egy évi működés után — mely idő alatt önszorgalmából a cantus gregorianust alaposan tanulmányozta — visszaszájott; mert az erős hegyi levegőt testi szervezete nem bírta. 1858-ban Nagyváradon a tanítóképezde második évfolyamáról kitűnő eredménnyel tett vizsgát s városi főelemi tanítóságra kapott képesítetést; ugyanazon évben Uj-Kigyóásra ment segédtanítónak, honét 1859-ben hazajött édes szülő megyéjébe, s miután még Döbröközön, Ozorán és Tamásiban tanítóskodott, 1862-ben Nakon, Tolnavármegyébe egyik legigénytelenebb falujában telepedett le mint kántortanító, hol aztán családot alapított s kedves nejének Kelemen Brigittának valamint gyermekeinek: László, Györgyike, Iván és Pongrácnak körében boldog megelégedéssel tölti munkás életét. Első műve volt »Im arcunkra borúlunk« című miséje, melyet igazi magyaros szellemben orgonára és férfinégyes karokra kidolgozva adott 1867-ben Ezt követte 1870-ben »Egyetemes Szerkőnyv«-e, melyben nagy figyelmet érdemelnek az egyházi szertartások körül használni szokott antiphonák és responsoriumok magyar kidolgozása, megdallamosítása és férfinégyesekre történt átirása. E munka zenészeti részeit hallhatatlan emlékü nagy hazánkfia Liszt Ferenc bírálta meg és hagyta helyben. Ezekon kívül jelent még meg tőle 1876-ban »Gyász Miséenneke«, melyekkel mostani nagyszabású művének programját akarta megismertetni.

És most tiszta szivünkől óhajtuk, hogy az egyetemes énekgyűjtemény eszméjének nyomán életre kelt s azt lehetőleg pótolni hivatott „Egyházi Énekek“ kiadása sikerüljön; óhajtuk, hogy id. Ábrányi Kornél ajánlata a magy. kath. egyház főpásztorainál meghallgatásra találjon; óhajtuk, hogy édes hazánknak minden róm. kath. magyarajkú temploma, minden kántora birtokában legyen ez énekkönyvnek, mely ha teljesen megjelenik: a külföld előtt is nevelni fogja egyházi énekgyűjteményünk tekintélyét, nemzeti büszkeségünket. Tömörülni kell s ha a kántornak nem volna tehetsége a munka megszerzésére, rajta legyen, hogy legalább a templom pénztárából szereztessék meg. Buzgó kántor saját hitközsége plébánosánál ki tudja ezt vinni. De van egy igen szép példa is a hazában. Veszprém megye devecseri egyházkerület kántorai ugyanis azon kéréssel járultak az esperest elé, hogy a megyés püspöknél eszközölje ki, az „Egyházi Énekek“-nek templomok pénztáraiból való megszerzését és a püspök ezt megengedte. A szerkesztők maguk is folyamodtak a nmltsgú püspöki karhoz; de ők még nem nyertek meghallgattatást, kivéve a pécsi egyházmegyét, a hol a munka megszerzése a templomok pénztáraiból engedélyezve lett. Vegyék kezükbe az ügyet hazai kántoraink s meglátják, hogy a mit a szerkesztők, mint érdekllett felek, nem tudtak kivinni, azt ők együttes erővel a kívánt sikerhez vezetik. Gondolkozzatok erről s tegyenek valamit; mert ez elvi kérdés.

Végül a szerkesztőknek kívánjuk, hogy adjon az Isten nekik kitartást, erőt és egészséget nagy missiójuk betöltésére! (Mi is! Szerk.)

Szakcs,

Vitkovits Ferencz.

A tanfelügyelői hivatal, képzés és hatáskör ügye.

Tóth József Pest-Pilis-Solt-Kiskún-vármegyei kir. tanfelügyelő, ki országszerte „a minta-tanfelügyelő“ név alatt ismeretes, és a mi fő, ezt a nevet meg is érdemli, a „Néptanítók Lapja“ idei 40. számában „Néhány szó a tanfelügyelői hivatalról és annak hatásköréről“ cím alatt cikket közölt, mely megérdemli, hogy minden tanügyi lap utánközzölje és saját álláspontja szerint megvilágítsa, elmondván, hogy benne mit

helyesel s mit nem. — A cikk maga sokkal rövidebb, hogysen azt kivonatolni kellene; azért mindeuk előtt Tóth cikkét közöljük egész terjedelmében, mely így szól: „Egy idő óta egyik-másik hivatali állás, kiváltképen pedig a tanítói állás tekintélyének ügyében a fejtegetések egész áradata indult meg, holott azt hiszem, bármelyik és bárminő existentia tekintélye e három szóban körülírható; szakképzettség, hivatásszerű büzség és kedvező anyagi helyzet. Hogy az anyagi helyzetet emlitem végül, ezzel csak azt óhajtom jelölni, hogy legelső sorban nem ezt tartom a legfőbb föltételnek. Ösmerek én például tanítókat, a kik nagyon is szerényen jutalmazott hivataluk dacára lelküknek gazdag tárházából oly bőségesen osztják az értelmi és szívbeli vagyont a nép gyermekei között, hogy alig 10—15 éves működésük alatt egy egészen új s helyes irányú ifjú nemzedéket teremtettek s viszont ösmerek vagyoni jólétben élő oly tanítókat is, a kik előtt egy szépen fölhasított barázda többet ér, mint összes növendékeik szellemi, erkölcsi gyarapodása. (Hála Isten! ez utóbbiak száma napról-napra fogy.) De ez így van minden pályán! Az anyagi jólét magában véve még nem biztosít sikert; a sikernek egyedüli biztosítója a szakképzettség, a hivatásszerű büzség, hanem aztán, hogy az így kiküzdött sikerért fáradozó, legalább meg legyen óva a mindennapi nélkülözéstől — ez bizonyára nemcsak nagyon is kívánatos, de a szerénységgel vádjára nélkül elvárható jutalmaztatása a munkának. Hogy saját működési körünkben maradjunk ez eszme továbbfejtegetésénél, meggyőződésből kifolyólag határozottan ki merem mondani, hogy valamint a tanítóság, úgy a tanítósággal szoros kapcsolatban levő tanfelügyelőség tekintélyének biztosítása végett mindeddig elmondott vagy ezután elmondandó szóáradat eredménytelen lesz, a míg csak a tekintélynek fönnbenn említett föltételei biztosítva nincsenek. Lássuk tehát specifice: hogyan lehetne a tanfelügyelőségi működési kört úgy szervezni, hogy magából e szervezés rendjéből önként következék annak erkölcsi, szellemi fölénye, anyagi jóléte. Legfőbb s elodázhatatlanul szükséges: 1. A tanfelügyelői képesítés megállapítása. 2. A tanfelügyelői hivatalnak tényleges hatósággá emelése. 3. A községi iskoláknál a tanfelügyelői kandidáló jog.

I. A törvényhozás törvényt alkotván, mely szerént a tanítói oklevél nélkül senki sem lehet tanítónak, e körülményből kifolyólag önként következik, hogy a tanítók tanítójának, példaadójának: a tanfelügyelőnek is meghatározott képesítéssel kell birnia. E képesítésnek, az általános ismereteknek legalább is az érettségi vizsgálat által leendő biztosításán kívül okvetetlenül ki kell terjeszkednie a neveléstani s módszertani tudomány körére, a közigazgatási eljárásra s a tanfelügyelői administratív teendők ellátására; épen ezért a tanfelügyelői szakvizsgálati bizottságnak a vallás- és közoktatásügyi ministerium államtitkárának elnöksége alatt, tagjai lennének: a neveléstannak és módszertannak az egyetemen legalább is magántanítási szakmából e végett kinevezett szintén legalább is egyetemi magántanítási jogot nyert tanár, végül a tanfelügyelői teendőkkel való vizsgálás céljából 1—2 tanfelügyelő, a mikor is a vizsgáló bizottság megalakúlna így: 1. A vallás- és közoktatásügyi ministerium államtitkára. 2. A nevelés- és módszertanból egy egyetemi tanár. 3. A közigazgatásból szintén egy egyetemi tanár. 4—5. Két tanfelügyelő. Hogy miért hangoztatom én itt „az egyetemen legalább magántanításra jogot nyert tanárságot“, őszintén kimondom: szintén a képesítés szempontjából, mert multhatatlan kellékek tartom, hogy az, a neveléstannál és módszertanból vizsgáló tanár, a ki e vizsgáló bizottságnak legfontosabb tényezője, képesítése tekintetéből senki által se legyen kifogásolható, már pedig az egyetemi magántanítási képesített ilyenek tekintem. A ki e vizsgáló szakbizottság előtt sikerrel állja ki a vizsgálatot, az a tanfelügyelőiségre képesítettnek nyilvánítottatik. E szakvizsgálaton képesített tanfelügyelőre aztán a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák szak-felügyelése is nyugodt lélekkel volna rábízható s a mostanában e tekintetben annyit emlegetett „külön szakfelügyelet“, vagyis: újra külön nagy költséggel járó új hivatalos intézmény föllállítása teljesen fölösleges volna, és mégis minden jogos vagy jogtalan aggodalom megszűnnék. Mielőtt azonban a tanfelügyelői jelölt e szakvizsgálatra bocsátatnék, legalább is egy évi gyakorlatra volna utasítandó valamelyik tanfelügyelőségi irodában.

II. A tanfelügyelői hivatalnak teljesen elsőfokú hatósággá kell lennie, hogy így végrehajtói tényezővé váljék, mert most úgy vagyunk, hogy a népoktatási törvényt a legkonokabbul kijátszó szülővel vagy községi előljárással szemben is csak kéressel, rimánkodással állhatunk elő s a legjobb esetben is a hónapokig elhúzódó és épen ezért célt nem érő fegyelmi vizsgálat (melyen a tanfelügyelő is jelen lehet) a tanfelügyelők szomorú állapota. Ha a tanfelügyelői hivatal első fokú határozatilag, végzéséig intézkedhetik, egy csapással megszűnik e baj, — a makacság, az ellenszegülés csakhamar megtörik, mert az ezen első fokú hatá-

rozat ellenében beadandó főlebbezés alkalmából, az első fokú határozat jogérvényességének kimutatására nézve mindig lesz elég módja a tanfelügyelőnek a kellő okadatulásra.

III. A tanfelügyelő kandidáló jogának megállapítását a községi tanítók választását illetőleg teljesen okadatulja az a körülmény, hogy a községi iskolaszék igen sokszor a pályázatra jelentkezők közül a legjelesb tanítók mellőzésével, a minden tekintetben leggyarlóbbat választja meg, sógorság, rokonság révén, vagy más mellékkörülményekre való tekintetből, és e választás ellen nincs semmi orvoslás. Jelöljön ki a tanfelügyelő 3 egyént s válasszon az iskolaszék e három közül, mert utóvégre is az a tanfelügyelő mégis csak jobban meg fogja ítélni a folyamodók képességét, mint az iskolaszék. E három pontban előadottak keresztülvitelében van — szerény nézetem szerint — a tanfelügyelői hivatal szellemi, erkölcsi életének biztosítására nézve a helyes megoldás, és e megoldás annál is inkább keresztülvihető, mert ez egyáltalában pénzbe sem kerül. Hogy a tanfelügyelők beosztassanak a hivatali rangfokozatba, hogy a fizetésük szabályoztassék, hogy az útiátalány helyett a lehető legnagyobb ellenőrzés mellett teljesített hivatalos utazásuk alkalmából napidíjjat húzzanak s útiköltséget kapjanak, hogy ott, a hol vasúti vonalak vannak, szabadjeggyel láttassanak el, (hiszen csak ez esetben tehetnek a tanfelügyelők oly látogatásokat, melyek a dolgok valóságáról meggyőzhetik, mert például: ha most bármelyik tanfelügyelő útra indul, korlátolt anyagi körülményei arra kényszerítik, hogy egymásutánban, községről-községre járjon, a mikor aztán már a harmadik, negyedik községben avizálva levén a tanfelügyelői járás — nagyon is módját tudják annak ejteni [mert a szegény tanító nem mer a tisztelt előjáróság ellen „véteni“], hogy a kiszámított időre valamenynyi gyermeket összefogjanak, iskolába rendeljenek, az iskolaépületet nagyjából rendbehozzák, sőt még a kéményt is kimeszeltessék stb. stb.), hogy a tanfelügyelői hivatal számára szolgatartás rendeltesék el, és még, hogy sok más igen bajos dolgok elintéztessenek — mindezek nagyon szükségesek, s hitem szerint pénzügyeink javultával kegyes jó ministerünk által előbb-utóbb el is intéztetnek, de lélekbeli meggyőződéseim, hogy csak ez utóbbiaknak elintézése az első 3 pontban foglaltak elintézése nélkül egy lépéssel sem viszi előbbre ügyünket.

Egyébiránt én bátorkodtam e kérdést fölvetni, örvendeni fogok, ha többen hozzászólanak.

Győzzön a jobb!

Első, a ki szólt a kérdéshez, maga a „Népt. Lapja“ szerkesztője, Gyertyánfy István volt, ki a 42. számban „a tanfelügyelők képesítésének kérdése“ c. a. mondta el nézeteit. — Mindenek előtt kifogásolja a tudományegyetemi képesítetést. Neki úgy tetszik, hogy „a gyakorlat és szakszerűség szempontjából még sem egészen megnyugtató a javaslat e része.“ Nem szeretné, ha figyelmen kívül hagyatnék, hogy csupán csak a népiskolai tanfelügyeletről van szó és a szakképzett tanfelügyelőtől „nem annyira azt várják, hogy hatáskörében a paedagogiai rendszerek tudományának terjesztésében apostolkodjék, hanem inkább azt, hogy a felügyeletére bízott tanítóknak előjárója és bírója levén, a tanítás módszerében is, ha valamit a tanításban nem talál helyesnek, mutassa meg gyakorlatilag is, miként kell jobban és célszerűbben tanítani ezt, vagy azt a tantárgyat a népiskolában.“ Ez indoklását Gy. oly fontosnak tartja, hogy nyomban megjegyzi; „ez adja meg az igazi tekintélyt a tanfelügyelői intézménynek“.

A vizsgáló bizottságba meghívandó tagokra nézve azt javasolja, hogy helyesebb volna „azon paedagogusok sorából választani a vizsgáló bizottság tagjait, kik a paedagogia tág mezejének főleg azon részeit művelik mind irodalmilag, mind gyakorlatilag, melyek épen a népoktatási intézetekre vonatkoznak“ — és azért „a tanfelügyelők szakvizsgálatának paedagogiai része teljesen megegyező lehetne a tanítóképezdei tanároknak, épen most szervezés alatt levő képesítő vizsgálatával,“ a két képesítővizsgálatot tehát „egy- és ugyanazon vizsgálóbizottságra lehetne bízni.“

Ezen hozzászólás óta nem vettük észre a tanügyi időszaki iroda-

lom terén, hogy még valaki kockáztatott volna a kérdésben véleményt. Mi sem azért fogtunk tollat, hogy a felvetett kérdést értekezés alakjában kimerítsük, hanem óhajtunk néhány megjegyzést tenni, melyeknek elseje az, hogy — ha már a tanítóképezdei tanárok és tanfelügyelők képesítővizsgálatáról van szó — ezt a ministerium azon bizottsága eszközölje, melyet Gy. említ fel hozzászólásában. E bizottságra még akkor is sok teendő várna, ha a tanfelügyelői képesítetés elve ki nem mondatnák is; mert oly tanító, — a ki képezdét végzett és ez után vagy a polgári iskolára és tanítóképezdei tanítóságra szóló képesítő okmányt szereztén meg, megy a nép- és polgári iskolába gyakorlatot szerezeni, vagy pedig 10—15 éven át az iskola falai közt és a saját tanuló-szobájában szerzett gazdag ismeretek, tapasztalatok és ügyességek révén saját erejéből talán többet sajátított el a paedagógiai tudományokból s a gyakorlatból, mint megnyit iskolában, beleszámítva az egyetemet is, általában tanulni lehet, — az ilyen tanító minden esetre e bizottság bírálata alá eshetnék.

Eltekintve azonban ezen a Gy. által emelt kifogástól, melynek lét-jogát elismerjük és helyén valónak tartjuk, nekünk Tóth cikkére, melyet egészében helyes felszólásnak véleményezünk, még egy megjegyzésünk van s ez az, hogy a cikk a tanfelügyelői aspiránstól érettségi vizsgálatot és valamely tanfelügyelői irodában szerzendő gyakorlatot követel. — Ha tehát valaki maturizált s aztán elmegy néhány évre tanfelügyelői irodába díjknoknak: akkor ez már megnyerte a kvalifikációt a tanfelügyelőségre?

Azt, hogy maturizált emberekből rekrutáltassék az új tanítónemzedék: mi nem csak nem helytelenítjük, de sőt helyeseljük. Csupán csak azt kívánjuk, hogy ilyen a tudományokkal agyongyötört ember menjen legalább egy évig paedagógiai theoriát s több évi praxist szerezeni, s csak ez után bocsáttassék a magyar kir. állam valamely tanképesítő vizsgáló bizottsága elé, mely őt tanítóságra jogosítja. Erre bírván jogosultsággal: nyitva kellene, hogy álljon neki a képezde is, a tanfelügyelői hivatal is. A mostani tanképesítő okmányt a törvény nem tekinti egyenjogúnak a gymnásium érettségi bizonyítványával. E bajon kellene első sorban segíteni, hogy a szakérdekek és a szakszerűség elvéből kifolyólag a tanügy terén a tanképesítésről szóló okmány legyen az alap-
o k m á n y mindenre, még arra is, hogy valaki valamely „tanfelügyelői irodában magának gyakorlatot szerezzon.“

Tóth cikke a tárgyat nem merítette ki; nem teheti ezt a hozzászóló sem rövidke cikk keretében. A mit Tóth mond, azt aláírjuk, kivéve a kiveendőket, miket Gyertyánffy mutatott ki s a mi csekély hozzászólásunk is kívánt kidomborítani. És csak ennyit akartunk ez úttal elmondani; a mi ugyan ismétlés, mert a Paed. Szemle ezt az álláspontját már gyakran jelezte. Mi is azt mondjuk, hogy: „Győzzön a mi jobb!“

Rill József.

A népiskola összekapcsolása a felsőbb tanintézetekkel.

A népiskola nem szolgál előkészítő tanfolyamul a felsőbb tanintézeteknek, neki meg van a maga speciális célja, az, hogy az embert, emberré nevelje, hogy a társadalomnak hasznos tagja, az államnak munkás és értelmes polgára lehessen. Ezen célját indokolja népesége is. — A népiskolák tanulóinak zöme hazánk legnagyobb részében

oly elemekből áll, kik a népiskolákban nyert képzést tovább nem folytatják, hanem az ott szerzett ismeretekkel lesznek földművelési, vagy iparosi foglalkozás teljesítéséhez. — A népiskolának tehát főként arra kell súlyt fektetni, hogy a szellem fejlesztésére oly ismereteket adjon, melyek minden élethelyzetben vezérlő fonal gyanánt szolgálnak, minden körülmények között hasznos támpontul alkalmazhatók; oda kell törekednie, hogy a jellem kidomborítása mellett a szív és erkölcs nemesbí- tessék és különösen az önszorgalom, a tovahaladás e fontos föltétele az egyénben gyökeret verjen. Ebben a szellemben van megalkotva a tanterv is.

Azonban vizsgáljuk meg kissé közelebről, valjon ennek a célnak a szolgálatában áll-e a népiskola? Kúltiválja-e az országos tantervet — e szép eszményt — akként, hogy ez által magasztos feladatának megoldásához közelebb jusson? Teljes határozottsággal állítható, hogy nem. — A régi slendriánnak nevezett könyvnelkülöztető rendszerrel véglegesen szakítva, átmenet nélkül lépett át a másik oldalra, az önszorgalom fejlesztése majd nem ismeretlen, kivált még azok előtt, kik a házi feladványokat is végkép törölni óhajtják. — Összefüggő kapocs nélkül áll azon téren a hol tanítványok absolute nem tanulnak, csak „taníttatnak“ és mint kifejezni szokták: nem tanulnak meg tanulni! Hiszen tagadhatatlanul fontos dolog, hogy a tanító növendékeinek csak oly dolgokat adjon, melyeket azok megtudnak emészteni, hogy mindent részletesen, és alaposan magyarázzon meg, mivel a tudás csak így lesz biztos és meghatározott, de e dolgokat ne az önszorgalom rovására eszközölje. Ma, kivált városban az u. n. mintaiskoláknak nevezett intézetekben, minden ismeretét mintegy a tanító szájából veszi a növendék, teljesen készen kapja, nem kell érette fáradnia. Pedig a menynyire elítélendő volt azon rendszer, midőn az „Arany ábécé“-től kezdve a sorzó táblán s „Kis tükör“-versein keresztül egész az „Illemszabályok“-ig mindent be kellett emleznii a tanulóknak s igen gyakran araszszal lett kimérve és körömmel megjegyezve a megtanulandó feladat; épen oly túlzás a másik irány meghonosítása, mely szerént a tanuló a maga erejéből semmi feladványt nem tud s önszorgalmából nem akar elkészíteni.

Ezen rendszer azon tanulóknál bosszszúlja meg magát leginkább, kik felsőbb iskolába lépnek tanulmányaik tovább folytatása végett. — Itt ugyanis épen ellenkező methodus van, gyakorlatban. A tanár kimért pathosszal ülve kathedráján, elpraelegálja — pedig újabb időben ő akar az igazi paedagogus és módszerész lenni — a tananyagot; még jó, ha némelyik egy-két kérdést intéz a tanulóhoz, meggyőződendő a felől, menynyire értette meg a hallottakat, de a legtöbb ezzel sem tartja érdemesnek vesződni; azután kijelöli, hogy e dolog a könyv melyik részében található meg s tessék megtanulni, a másik órán felkérdezi. — Természetes, hogy egy olyan iskolából került tanulóknak, ki eddigi ismereteit fáradság nélkül mintegy készen kapta, ez nagyon nehezére esik s legtöbbsnyire feladja az önszorgalom elvét s viszszamarad. — Nagyon óhajtandó lenne tehát, ha a tanárok is leereszkednének az egyedhez, s alaposan kiismervén növendékeiket a gyöngébbet hathatósabban támogatnák. — Különben sem lehet még egy gymnásium vagy polgári iskolai alsóbb osztályú tanulóknál teljes önállóságot feltételezni. A népiskola és felsőbb tanintézetek öszszekapcsolhatóságának nehézsége tehát első sorban abban található, hogy mind a népiskolában, mind a felsőbb intézetekben a módszer hibás, illetőleg túlságba van hajtva.

A népiskola, mint említők — nem tekinthető a felsőbb tanintézetek előkészítő tanfolyamának s a tanulók nagyobb tömege nem a tudományos pályára lép; azonban a népiskolában nyert tudás minden körülmények között alap, a melyre, ha tanuló az életbelép, magának, — s ha tanulmányait tovább akarja folytatni, a felsőbb tanintézeteknek kell építeni. — Szükséges, sőt elengedhetlen feltétel tehát, hogy ez az alap biztos, szilárd legyen, de egyúttal, hogy a továbbépítés szakavatott kezekkel s helyes irányban történjék. — Elengedhetlen azért, mivel az elemi iskolába járóknak mindkét nemből, különösen mióta a polgári fiú- és leány iskolák lettek felállítva s a reál, ipar s kereskedelmi iskolák léteznek, jelentékeny százaléka megyen ezen tanintézetekbe. — A másik főoka annak, hogy az elemi iskola növendékei a felsőbb tanintézetekbe kerülve nagy és sok nehézséggel küzdenek s a várt eredményt ritkán érik el, abban keresendő, hogy sem népiskola tanítói sem a felsőbb tanintézetek vezetői egymás tantervét tananyagát nem ismerik.

A népiskolai tanterv szabatosan körvonalozva a feldolgozandó tananyagot, tancélt, melynek elérésére a tanítónak törekedni kell. — Azonban a felekezeteknek külön tantervük van, a nemmagyartannyelvű iskolákban ismét más féle tantervet használnak, a polgári fiú, leány iskolák, gymnásiumok, reál, ipar s kereskedelmi iskolák szintén mind külön tantervvel rendelkeznek. Ez természetes és nem is lehet másként; de az már határozottan nagy baj, hogy egynémelyik tanügyi férfiú még ezeknek a létezéséről sem igen tud, még kevésbé ismeri, s így megesik tanfériakon is az a felsülés, miként az elemi tanítót kérdőre vonják, hogy miért nem tanítja p. o. a 4 alampüveget írásban a népiskola 1 és 2-ik osztályaiban.

Nagy úrt támasztanak a népiskola al- és felsőbb tanintézetek között s jelentékenyen gázolják a szerves összekapcsolást a tankönyvek is. — A népiskoláknál felszínre került újabb ismét azon helyes irány, hogy a növendékek kezébe mennél kevesebb tankönyv adassék s a tananyag lehetőleg egy — az olvasó könyvbe legyen koncentrálna. — Ezen szellemben intézkedett a közokt. minister is, midőn kimondta, hogy a földrajz tanítása céljából a III. osztályban nem adandó a tanuló kezébe tankönyv; s midőn igyekezik az approbáló bizottság által meggátolni a tankönyvek gombamódra való szaporodását. — A felsőbb tanintézeteknél pedig és elég helytelenül épen ellenkező felfogás van gyakorlatban. A tanulót jó formán az intézet küszöbére sem engedik lépni, míg a rengeteg halmaz, s többnyire borsós árú könyveket össze nem vásárolta, vagy ezekről nyugtát nem mutat föl. — S igazán sajnálattal gondol az ember a szegény szülőre és tanítványra, midőn a polgári iskola vagy algymnásium egy-egy osztályának 15–20 frt ára könyveit törekesznek anyagilag és szellemileg megemésztetni. A használt tankönyvek, rendszerént az intézetnél működő tanár úrak szellemi termékei, melyeknek propagandát kell csinálni, bármilyen szörnyszülöttek legyenek is. — Annyira ment már eme felfogás, hogy még a legfelsőbb iskolák, az egyetemek tanítói sem emancipálják magukat alóla s birói vagy jogtudori vizsgálaton képesek megbuktatni az olyan egyént, kíről észreveszik, miként nem az ő vezérfonaluk szerint készült a vizsgálatra.

Nem kevésbé hátrányos negyedszer a népiskola és felsőbb tanintézetek szerves összekapcsolása ügyében a tanítók és tanárok közötti személyes viszony. Ez olyan helyen domborodik ki legélesebben, ahol a népiskolák mellett felsőbb tanintézetek vannak. — A

népiskola tanítóit, ha épen megvetésben nem részesítik is, de bizonyára nagyon kevés figyelmükre méltatják a felsőbb tanintézetek tanárai; velük igen ritkán érintkeznek a csekélyebb képesí éssel bíró s kevesebb fizetésű egyénekkel közelebbi ismeretséget kötni nem óhajtanak; gyűléseikre, még oly helyen is hol tantestület kebelébe tartoznak nem szoktak ellátogatni. Pedig egy a maga szakmájában kitűnő s általános műveltséggel bíró ember, ha mindjárt elemi tanító is, épen olyan hasznos tagja a társadalomnak, épen úgy igényelheti a maga számára a becsültetést és különösen tanügyi férfiaktól, miután közöttük foglalkozásuk minősége szerént némi ösztökötetés létezik, önérettel el is várhatja a közeledést, mint akárki más, mert általános műveltség tekintetében kiállja a versenyt bármely szaktudóssal; ha nem is olyan nagy matematikus vagy hellenista, mint ez. — Természetesen ilyen körülmények között, a mindnyájukat közösen érdeklő tanügyi kérdéseket meg nem beszélhetik, egymás nézetét, melyet legjobban élőszóval lehet feltárni, meg nem vitathatják, noha az sok esetben mind a tanügynek általában, mind pedig mindkettőjüknek jelentékenyen előnyökre szolgálni.

Ilyen gátló körülményül említhető még, hogy a család az iskolától teljesen izolálva van. — Manapság minden szüle tudományos emberré akarja nevelni gyermekét; a földművelői, ipar kereskedelmi pálya olyan tér, melyre csak a végső esetben lépnek. — Az megint ismert dolog, hogy a szülők többnyire elfogúltak saját gyermekeik iránt s ezen elfogútságból rendesen azt hiszik, hogy gyermekeik képesek megküzdeni azon szellemi nehézségekkel, melyek a tudományos pályán eléjük gördülnek; áldoznak, fáradságba érettek s csak későn veszik észre, hogy a korszorú más pályán virul gyermekeik számára. — A népiskolában — igaz — még nem domborodik ki a tehetség és hajlam valamely szakma vagy pálya iránt, de a gyermek itteni igyekezete és képessége mindenesetre mérvadó a továbbiak tekintetében s a gyermeknek egyes tantárgyak iránti előszeretetét ismerve és feltárva a szülők és felsőbb intézetek tanítói előtt, mindenesetre igen jó szolgálatot végzünk. (Azért kellene az általános népiskola elvét nálunk is megvalósítani, hogy végre-valahára minden gyermek 14-ik éveig teljes nevelésében részesüljön, s csak azután kezdődjék a szakra való előkészítés és a tudományos pálya. Szerk.)

Lássuk már most azon módozatokat s azon eljárást, mely mellett eme cél elérhető vagy megközelíthető lenne.

Eme tétel taglására indokot szolgáltatott azon körülmény, hogy a közép iskolák tanárai, ha bármi ok miatt kielégítő eredményt nem produkálhatnak, a népiskolát állítják föl bűnbakúl, mint olyan helyet, a hol az alapvetés munkája nem végeztetett sikeresen; viszont a néptanítók visszautasítják a vádat s a középiskolák tanférfiait okolják a hiányokért.

A panasz mindakét részről részben jogosult. Mert igen gyakran az elemi iskolából nagyon hiányos képzettséggel lépnek át a felsőbb iskolákba. Az illető osztály számára kiszabott olvasó könyvek anyagait anynyira ismerik ugyan a tanulók, hogy csaknem könyv nélkül tudják, azonban idegen könyvből szabatosan olvasni nem képesek; ilyen körülmények között mit tegyen az a középiskolai tanár, kinek mindjárt az első napon, a latin, német nyelv tanítását kell megkezdeni? Nemkülönböztetünk a másik fontos tárgygyal az írással is. — Még maga az írás technikai része sincs kellőleg érvényre emelve a népiskolában; — a csín, tisztaság, helyes írás még kevésbé van kultiválva. — A fogalma-

zásról pedig jobb nem is szólani. — Ezen körülmények idézik aztán elő, hogy a középiskolában a fokozatos haladás nem vihető keresztül. Ilyen eset provokálta legújabban azt a ministeri rendeletet, melyben föl van sorolva az írás és fogalmazás körüli hiányok egész sorozata s egyúttal szigorú utasítás a polgári iskolák igazgatóihoz e bajok elhárítására. A többi tantárgyknál hason viszonyok állanak fönn. Több alaposság, nagyobb buzgalom, fokozatosabb lelkiismeretesség szükségesek arra nézve, hogy a szerves kapcsolatot, a fokozatos összefüggés meg legyen a népiskolák és felsőbb tanintézetek között. — Mélyedjen bele a tanító igazi ügyszeretettel a tanítandó dolgokba, tanítson inkább kevesebbet, de azt teljes alaposzággal, vezérelje a nemes cél iránti lelkesedés s ne tekintse munkáját robottnak. — Nagyon fontos dolog különösen, hogy meggyőződést szerezzen a tanító a tanítványok tudásáról: az önszorgalomra és önállóságra korán kell szoktatni a tanulót, mert ez képezi tovább haladásának feltételét. — Minden tantárgyból a tanítandó dolgot adjuk alaposan és maradandólag, így bizton remélhetjük, hogy a további képzés nehézség nélkül eszközölhető lesz. — S főként nem kell mindjárt feljajdúlnunk, ha a középiskola elmondja rólunk nézeteit; mert hiszen igaz, hogy legkönnyebb dolog a hibát másra hárítani, s a selejtes eredményért a népiskolát felelőssé tenni; de nagyon sok esetben van mit sepernünk a házunk előtt.

Nagyon sokan a tanítók és tanárok közül a saját maguk tantervét sem ismerik. Azokat a tanterveket pedig búvárolni, azok szellemét átérteni az iskolában a lehetőséghez képest alkalmazni kell. Így nem lesz panasz a egyik intézetnek a másikra s nem lesz szükséges fejtegetni a népiskola és felsőbb tanintézetek összszekapcsolásának a kérdését. — Igaz, hogy a néptanítótól jó lélekkel kívánni sem lehet, hogy valamenyny felőbb tanintézet tervét áttanulmányozza, de az a felsőbb elemi osztályokban határozottan keresztülvihető, miként egy és más dologra mely által a tanulónak tovább haladásátész közölheti, figyelemmel legyen; — ilyen például a pótlékolással való kivonás és osztás a számtanban, a helyes írás alapos legyakorlása összszekötve az írásban való csin, rend, tisztaságra való felügyelettel, továbbá a fogalmazásnak szélesebb alapon való meghonosítása s még sok más; — a középiskolák tanáraitól pedig méltán elvárható, hogy a népiskolai tantervet egészen jól ismerjék, mert csak így lehet eredményesen tovább építeni. — S ha látja az a felsőbb iskolai tanító, hogy a népiskola a gyakorlati életnek nevel, ha észreveszi, hogy egy és más dologban hogyan kell alkalmazkodnia a kapocs erősítése céljából, — bizonyára jobb eredményt fog fölmutatni és . . . kevesebbet panaszkodni a népiskolára.

A tankönyveket illetőleg, ezeket a népiskola tanulója taneszköz gyanánt használja, melynek a segítségével tudáshoz juthat; a középiskolákban pedig a könyv alapos ismerete, mint cél van kitűzve, amott az életre a gyakorlat alapján nevelünk, itt tudományos irányú zaklatás; amott a tankönyvek csekély száma megkönnyítí, emitt némi tekintetben hátráltatja a haladást. Nem tagadható, hogy vannak a középiskoláknak is különösen az újabb időben készült tankönyvei alapos módszertani elvek alapján szerkesztvők és köztük sok áll irodalmi magaslaton; azonban mégis kevesebbet kellene bízni eme könyvekre s többet a kifejtés gyakorlására — A hézag e módon talán kevesbülnék. Több egyöntetűséget lehetne és kellene behozni a tankönyvek alkalmazásánál, s nem válnék a szervi összszekapcsolás hátrányára, hogyha a tanárok a sokszor indo-

kolatlan panaszok helyett, az elemi iskolák egyik-másik tankönyvét átlapozgatnák s keresnék az összszekötő fonalat s módozatokat a szerves egybekapcsolás megoldását illetőleg.

A személyes viszonyt írásban alig lehet megoldani. Döntő súlylyal bír e tekintetben a sympathia, egyéni műveltség, vagyoni helyzet, sőt még sok esetben a rang, a születés is. Talán az emberek keblében általános irigység is átlengi egy és más esetben a tanítók szívét a jobb sorsra jutott tanügyi férfakkal szemben. Némüljön el tanügyi emberek között e kicsinyes, dőre felfogás: egy ügynek, a közoktatás s ezzel kapcsolatban a hon műveltsége s boldogsága megaláztatása szent ügyének vagyunk a munkásai s ha nem óhajtjuk is az általános pertu pajtáskodást és fraternizálást, de azt határozottan a különböző tanintézetek összszekapcsolása érdekében való dolognak találjuk, ha a tanügy munkásai jó viszonyban vannak egymással.

Közelebb kell hozni végre a családot és iskolákat egymáshoz. Járuljon bizalommal a szüle gyermeke tanítóihoz, ne kicsinyelje kikérni s követni ezek tanácsát, ha még az saját intencióival némileg ellenkeznek is. — Ha mindezek mellé odaveszszük, hogy a tanítóknak sokkal inkább kell, mint másnak hivatásukon csüggeni, s önképzésükön fokozott buzgalommal fáradozni, ha utaljuk a tanítással foglalkozókat a szakmájuk körébe vágó minden kérdés, haladás, ujjíttás figyelemmel kísérésére: úgy eme tétel vitatása ki van meritve. — Legyen úgy a népiskola, mint a felsőbb tanintézet a jellem-, szív- és erkölcsnemesítés, a gyakorlati életre való tudomány szerzés, valamint a magasabb műveltség elsajátításának olyan csarnoka, melybe örömmel és élvezettel jár tanító úgy, mint a tanítvány; legyen a két intézet s azzal vezetői között igazi összszekötő kapocs a bizalom és szeretet, lengje át kebelünket a nemes cél felé törekvés iránti forró lelkesedés és ügyszeretet; úgy a tátongó úr soha többé nem mutatkozik, akkor elmondhatjuk, hogy a haza boldogításának szent munkáján jó lélekkel fáradozunk s a gyümölcsöző eredmény megnyugvással tölti el kebelünket.

Beregszász.

Benécs Gusztáv.

Mit tehetünk a nép és a magunk javára?*)

Mi az oka, hogy az iskolai házi-iparnak, s minden kézimunkának a 24,000-et meghaladó magyarországi elemi tanító között oly kevés pártolója, s még kevesebb számbavehető munkása van, holott törvény által is a háziipar-tanítására kötelezve vagyunk?

Ennek nagyon is egyszerű oka van, az, hogy e fokból átlag véve magunk sem tudunk semmit. De, hogy miért nem tanulunk és miért nem érdeklődünk a kézimunka iránt eléggé, ennek igazán száz oka is van.

A képezdékben az ipar egyik-másik ágának tanítására ugyan nagy gondot fordítanak, mégis a növendékek tizszázadrésze alig tanul valamicskét, a többi nem csak nem tanul, de irtózik tőle. Az is rég ismert dolog különben, hogy a magyar az iparmunkához a nyugoti népeknél aránylag sokkal kevesebb hajlamat mutat, mire befolyással van a népességi és földtermékenységi viszony is.

Ha ebből is, mint más tantárgyakból rendes osztályzatot adnának a tanító növendéknek, tiz év alatt talán más lendületet venne az iskola

*) Felolvasás a felvinci tanítói körben 1888. május 3-án a Szentmihályfalván tartott gyűlésen.

házi ipara. Sajnos, hogy a ki nagy ügyvel-bajjal ebből megtanult is valamit, azt tanítani nem szereti. S a ki szereti s hűségesen tanítja is, e fajta módszertani ismeretek nélkül munkásságának kevés eredménye van, minthogy arra vonatkozó tanítási módszert — maga sem sajátíthatott el azért — mert eddig a képezdénél is vagy semmit sem tanítottak e fokból, vagy csak egy-egy iparos tanított, a ki kézügyességgel igen, de kellő, alapos magyarázóképeséggel maga sem bírt. Sőt ez iparosok kenyérkereseti féltékenységből sem igen akarják, hogy mesterségüket megtanulja olyan valaki, a ki hivatva van, hogy erre legalább nagyjában a népet megtanítsa.

Ebből először az tűnik ki, hogy az egyszerűbb cikkek készítése, — ha akarat van, — könnyen elsajátítható. Másodsor, hogy mihelyt ipariskolában kellő alapossággal végzett egyén veszi át a képezdei iparitanítást, mindjárt más eredmény fog mutatkozni.

Hogy a tanítók nagyobb része nem szeret házi-ipart tanulni és tanítani, ez nem oly nagy hiba, mint az, hogy a legtöbben — bárha bizonyos tekintetben fontosságát elismerik is — nemhogy mellette, de elene beszélnek, sőt többen irnak is, még pedig nagyon különböző, s látszólag bizonyos alappal bíró mentségeket hozva fel, mert a kérdés csakugyan még nincs eldöntve.

Egyik Pilátus-módra azzal mosogatja kezeit a kézdurvító iparoktatással szemben, hogy a tanítónak a nevelés terén nem az a hivatása, hogy tanítványaival együtt iparossá válják. A másik azt mondja, hogy a kosár-, szotyor-, gyékény-, szalmakalap- és lábtörőkészítés nem érdemli meg, hogy arra a tanítvány hetenkint egy órát elveztegessen, mert e cikkeket nagyon olcsón, készen belehet vásárolni. A harmadik meg azt állítja, hogy az iskola hajója, amugy is túl van terhelve tanulókkal. — Ha még ezzel is terheljük — elfog sülyedni, főkép, ha a hajó hatosztályú és csak egy ember benne a mindenés. A negyedik végre azt írja, hogy a tanítónak az előadásokra elkell készülnie, s hogy a világtól el nemaradjon, sok egyebet is kell olvasnia, így iparitanításra nem marad idő. És így tovább. Szóval, ha az állam újszülött gyermekét — az iskolai házi-iparitanítást — mint a többi tanítandók édes testvérét — teljesen ezen sok okos bábára, dajkára bizná, e gyermeknek az iskola bölcsőjében meg kellene étlén hálnia. De mihelyt az anya gyermeke életét nem fejlődésnek, hanem elveszésnek indulva látja, azonnal doktort hivat, s az meg is fog jelenni erélyes utasítás alakjában, melynek az okos dajkák is szigorúan alá kell, hogy vessék magukat. Menynyivel jobb lenne tehát, ha most előre a gyermekkel együtt a tápláló édestejet, mint később a keserű orvosságot kóstolgtatnák a nélkülözhetlen gyermek élete megmentéseért!

A tanító szegény ember s így kényesnek, nagy urat adónak lennie nem is illik. Valamint a számtan tanításával a népiskolában nem az a cél, hogy számtudósokat képezzünk, ép úgy a házi-iparitanításával sem akarunk iparosokat képezni, hanem csak megvetni az alapot, hogy az életben szorgalom által tovább és biztosan haladhasson a megegyengedett úton, hogy szükség esetén magán minden tekintetben segíteni tudjon. Hogy az életben minden nap kellő iparcikkek péld. faragott munkák, kosár-, gyékény-, lábtörő-, szalma-kalap stb. készítésének valamelyik ágát megtanuljuk és tanítsuk, ez több szempontból is elodázhatatlanul szükséges, mert a kezét, szemet roppantúl ügyesíti egyéb munkához is. Már pedig, hogy a legnagyobb urnak is egy és más munkához kéz- és

szemügyességre szüksége van, ezt elvitatni nem lehet. Jócai hozzánk képest végetlenül nagy ur, s ép azért, mert sok szellemi munkával foglalkozik változatosság okáért kitűnően esztergályoz, hasonlóan József főherceg is stb.

Az iparmunka kedves szorakozást nyújtva gondot is űz; hasznot is hajt, mert ha csak a ház számára dolgozik is valaki, tetemes kiadást megtakarít, s a hiányzót azonnal előállítja, sőt pénzt is kaphat belőle és sok szegény embert megment az éhezéstől. A tanító egyes készítményeinek elajándékozása által kedves meglepetéseket is szerezhethet, s barátságos vizsontszolgálatra kötelezhet le másokat. S még hozzá milyen jól esik látni, ha volt tanítványaink nagyobb része nyáron át a tőlünk tanult, de általak készítek szalmakalapokat viselik, s ilyen kosarakat használnak. S a mi a legfőbb, az iparmunka az azt szerető és gyakorló népet leszoktatja a téli renyhe életről és a lealjasító pálinka melletti dorbézolásról.

Az nem áll, hogy az affélékkel való foglalkozás mellett nem érkeznünk előadásokra készülni és egyebeket olvasgatni; mert az arra fordítandó időnél tovább vagyunk szorakozásból édes tétlenségben, kuglin, bilárdon, mende-mondapadon stb. Sőt a ki bele fárad az olvasásba, újult erőt érez a kézimunkához és megfordítva. Így aztán társaság nélkül sem unatkozik a tanító, sőt gyermekeivel is több hasznos dologokról beszélgethet, többet, kedélyesebben tréfálozhatnak tanítványaival is, a kik ezt, s ezért a tanítót is, kiválóan szeretik. Tehát ép azért is szükséges a házi-ipar üzése az iskolában, hogy szorakozást felüdülést is nyújtson a szellemi munkával túltömött növendékeknek és tanítónak.

Egy-egy iparág nagyjában való megtanulásához csak egy kis türelem és akarat kell. Még egy értelmetlen rab is megtudja tanulni egy pár hét alatt. S mi félünk, hogy nem tudjuk megtanulni??

Mi, e kör tanítói különösen szégyelhetnők magunkat, hogy az orunk előtt levő, nagy terjedelmű kercsedi tó gyönyörű kákatermését semmire sem tudjuk felhasználni, felhasználtatni, hanem állati közönyt nézzük, hogy 12 mértföld távolságról, Harasztkerékről egyszerű székelyemberek jönnek érette, s pénzen megvéve, haza cipelik, de csak azért, hogy otthon gyékénynek, szotyornak feldolgozva, újból visszahozhassák s nevetve nekünk jó pénzért eladhassák!

Nincs ambíciónk, nem szégyeljük azt sem, hogy körünkben a román tanítók is tútesznek rajtunk e tekintetben. Mert ők a múlt augusztusban Maros-Ludason kosárkötő tanfolyamot rendeztek, melyből szép eredményt víve haza, még oláhországi tanítók is vettek részt. Azok más országból eljönnek ide ipartanulni; de mi még talán ha Ludason helyt laknánk, sem tennénk ipartanulásért egy lépést sem. Mi a helyett keztyübe dugott kézzel, ráncos homlokkal, nagy úrat adva, tétlenül számlálgatjuk, hogy hány száz forinttal tartozunk a már türelmet vesztett hitelezőknek!

Igy élve család nélkül is panaszol sok tanító, hogy a kis fizetésből nem tud élni. Hát mikor nyolcad magával lesz, akkor mit fog csinálni!? Avagy akkor a kényességet, urizálást — ha már egyszer természetté vált — talán könnyebb lesz elhagyni?! Talán akkor jobban fog esni a mellékkereset utáni futkosás!? Vagy biztos tudatban özszedugott kézzel várjuk, míg az iskolafentartó 600 frt tisztességes fizetést fog adni, vagy előléptet!?

Mig az örökös börtönre ítélt, javíthatatlan gonosztevőknek is fokonkénti jobban tartására, ruházására, mivelésére, nagyobb kommcíójára

a katonaság fentartására mindig van pénz: addig a társadalom jolléteért és fölvirágzásáért legtöbbet küzdő tanítóknak a helyzete nem hagy javúlna, de észrevehetőleg kedvezőlenebbé kezd változni. A legtöbb hajdú és bakter is több fizetést húz ezek nagyobb részénél. De ha bármiféle irányú népboldogító terv születik, ennek keresztül vitele, mint sok mindenhez értő, leghűbb és a néppel legtöbbet érintkező szolgára, a tanítóra „bizatik.“ Ez dolgozik is a kívánt irányokban — eltekintve a háziipartanítást — a nehézséghez képest — hol több, hol kevesebb eredménnyel anynyít, hogy egy honpolgár sem többet. . .

Áttérek felolvasásom valódi céljára, mely odairányúl, hogy csekély tehetségünk szerént e körben összsesített erővel és külön-külön mit tehetünk az iskolai házi-ipar valamely ágának tanulása, tanítása és a nép előtt megkedveltetése érdekében, míg a kezűnkre nem ég a gyertya? A mint e gyűlésen is felmutatott mintákból látható, én a kosár-, szalmakalap és lábtörlőkészítés mesterségét anynyira értem, a menynyi egy tanítónak bőven elég arra, hogy ezt a népnek és a legtöbb kollegiájának is úgy taníthassa, hogy ebből is megérdemelje a tanító nevet. Ennek következtében folyó év augusztus 4-től 25 ikéig terjedőleg ipartanfolyamot nyitok Felvincen ha legalább 15 vállalkozó akad a tanulásra. Gondnokságunk jóvoltából anyagom és eszközeim vannak. Vincen koszt dolgában is meglehet oly olcsón élni, mint máshol. Anyag, ruha, idő vesztegetés és tandíj címen minden személytől csak két forintot veszek. Tanítani fogok gyaloglatlan és gyalgult, festetlen és festett veszzszöböl különböző alakú és nagyságú kosárkészítést, festetlen és festett szalmakalap és sártörlő fonást, sőt tengerifü-kosár készítést is, ha anyagot hozatnak ehhez. Közös lakásnak egy iskolaterem fenn lesz tartva, valamint tisztességes és olcsó étkezésről is lesz gondoskodva. A kiknek akaratum, szorgalmuk és türelmük lesz, 3 hét alatt e cikkek készítésébe anynyira bele vezetem, hogy azután a maguk erején is könnyen eligazodnak. Ha én ezeket raboktól nem szégyeltem megtanúlni: Önök tölem, — kollégájuk, barátjuktól annál inkább nem szégyenlhetik. A ki e tanfolyamban részt akar venni, legkésőbb július 16-ig alúlirotnál jelentkezék.

Ne gondolják, hogy én e tanfolyamot csupán pénzkereset céljából nyitok, mert a munka, idő, ruha- és anyagveszteség harmadrészben sem lesz megfizetve; hanem teszem azért, mert Önöknek, hazámnak és nemzetemnek ezáltal is szolgálatot vélek teljesíteni.

Felvinc.

Agyagási Sándor.

Tanügyitörténeti adalékok.

I. Patronatus-kegyuraság. Inspectio-felügyelet. Egyház és iskola. Egyházi javadalom és iskolafentartás. A kongrua kérdése, melynek rendezését Trefort minister két év előtt helyezte kilátásba, a mi miatt a képviselőház néhány papi tagja módfelett megharagudott s — mint Komlóssy — azt ajánlották, hogy ezt bízsa a minister úr a püspökökre — újabban egy másik kérdést hozott a kongrua kérdésével egybekapcsolva, a felszinre s ez a patronatusi kérdés, melyet maga ő felsége, a király állított fel olybá, mint a mely a kongrua kérdését megelőzőleg megoldandó. Minden esetre püspöki repraesentáció alapján került ide ez a kérdés, mert ez nehezíti — szeréntük a megoldást, nem bírván a kathólikusok autonómiával, mely ha létesül, átveszi a királytól a patronatusi jogot, ennek csak azon részét hagyván meg felségi jognak, melyet a király minden

más felekezettel szemben bír és tényleg gyakorol, — mi ugyan a püspököknek nem igen fog tetszeni, de a kathólikus világiakat és az alsó papságot is emberszámba fogja venni. — Míg ez a boldog idő bekövetkezik, kötelessége a kultúra, a haladás, felvilágosultság szolgálatában álló tényezőknek az adatgyűjtés. Mi e kötelességnek szintén meg akarunk felelni s különösen azon elveket tesszük tanulmányunk tárgyává, melyek a tanügygyel is szoros kapcsolatban állanak.

A kegyuri jog Magyarországon a kereszténység első századaitól fogva, a király kizárólagos joga volt minden egyházakra nézve; ezt tanítja a hármaskönyv I. rész 11-ik cime s ezt világosan kimondja az 1498. évi 67. és az 1518. évi 15. t. c. is; a király ezen jogainál fogva ruházhatja fel a magán személyeket vagy testületeket kegyuri jogokkal. Minthogy tehát nálunk a kegyuraság csak a felség adományozásából szerezhető meg: ennél fogva a kegyur jogait és kötelezettségeit is, mint a magyar közjogba is vágó intézményeket, főleg a reformáció kezdete óta, országos törvények és fejedelmi intézkedések szabályozzák; s ez nagyon szükséges is volt, mert a kegyuri viszony oly mélyen bele van a szöve a kath. egyház alkotmányába és közjogunknak is oly nevezetes fejezetét képezi, hogy ott teljesen eligazodni, az egyház és állam jogai összehatókozásának elejét venni s az azok közti határvonalat megvonni, mind az egyház, mind az állam érdekében ma is első rangú feladat. A mi első sorban a kegyuri jog gyakorlását illeti, ennek módját csak a jogforrás, melyből a jog származik, határozhatja meg. Ó-Kanizsa községe pl. a kegyuri jogot király alapítólevéllel kapta; ebben az mondatik, hogy az egyház pártfogói jog, mindazon kiváltságokkal, joggal és hatósággal, melyekkel az egyház pártfogói jog törvény és bevett szokás szerint gyakoroltatik, nevezett községet illeti. Egy 1800-ban kelt kir. resolúció szóról-szóra így szól: „*Episcopis relinquitur ad casum enascituri alicujus Beneficii Ecclesiastici secundum strictissimam conscientiam e subordinato sibi Clero, tria optima et dignissima Individua altissimo loco aut convenienti Patrono proponere, ea tamen ratione. ut candidationi etiam reliqui, bene meriti concurrentes juxta peractum in Concursu examen inserantur, eo ceterum subnexo, quod privati Domini Terrestres ab hacce benigna ordinatione alioquin exempti habeantur, Liberae item ac Regiae Civitates e propositis per Ordinariatum tribus Individuis unum eligere haud debeant, verum ipsis selectus e reliquis etiam bene meritis concurrentibus praescriptae Tabellae inserendis in salvo relinquatur.*“ Magyarúl: „A püspökökre bizatik, hogy valamely egyházi javadalom megüresedése esetén alárendelt papjaikból, legjobb lelkiismeretük szerint három legalkalmasabb egyént, terjeszsenek a legfőbb helyre, vagy az illető kegyur elé, mégis oly módon, hogy a kijelölésbe a többi érdemes folyamodók is a zsinati vizsga eredményének megfelelőleg felvétessenek, azon hozzáadással, hogy a magán kegyurak ezen legkegyelmesebb intézkedés alól egyébként kivételnek, továbbá a szab. kir. városok nem tartoznak az egyházi hatóság által kijelölt három egyén közül egyet választani; hanem szabadságukban áll, az előírt táblázatban felsorolandó többi érdemes folyamodók közül is a választás.“ Ez az a jogforrás, a melyből a püspökök a nomináció, a kijelölés jogát merítik, és mert a püspököknek ezen kir. rendeletben megadott kijelölési joga alól csak a magán kegyurak és a szab. kir. városok vannak kivételkép felsorolva, a községek pedig nincsenek, innen következtetik egyházi emberek azt, hogy a hármaskönyv kijelölési jog mellőzésével való bemutatási jogban a fent közölt

1800-ik évi augusztus 12-én kelt legkegyelmesebb rendelkezés a községeket nem részesíti.

Ezen legmagasabb intézkedés értendő az egyház-férfiak szerint azon törvény és bevett szokás alatt, mely mellett 63 évvel később adta meg ő felsége adománylevelével 1863. nov. 11-én 1757/1323. 1863. sz. alatt egy községének az egyházpártfogói jogot más helységekre nézve. A ki azonban nem az egyház szemüvegén át nézi s olvassa el ezen kir. rendeletet; s a ki a magyar közjogot legalább a történelemből ismeri, az nem ismerheti el, hogy a bemutatási jogot a községnek adományozó kir. adománylevelben foglalt ezen kifejezés: „törvény és bevett szokás szerint“, a hármas kijelölést, vagyis a korlátozást jelentené. Vessünk csak egy visszapillantást a magyar közjogra s nézzük csak, hogyan állott akkor még a magyar közjog. 1800-ban még Magyarországon rendi alkotmány volt; ennek folyományaként akkor még jogokat csak a nemesek élvezhettek és az egy-egy nemesként tekintett szabad királyi városok; a községek akkor még csak jobbágyközségek voltak, a rendi alkotmányadta jogokban tehát mint jobbágyok nem részesülhettek; akkor tehát még községekről mint jogszerzőkről, mint jogosítottakról semmiféle jogok tekintetében, de különösen kegyúri jogok tekintetében, a kir. rendelet nem is intézkedhetett, egyszerűen azért nem, mert jobbágyközségek uralmi jogokat nem szerezhettek. Most azonban, midőn 1848. március 15-e, melynek 40 éves ünnepét csak az imént ülte meg egész Magyarország, mindannyiunkat egyenlővé tett; most, midőn — hála alkotmányosan uralkodó királyunknak — a népképviselőtanács alapuló magyar alkotmányadta jogok, mindannyiunk közös tulajdonát képezik, most egy 1800-ban kelt kir. rendelet nem lehet irányadó; most, midőn minden ember szerezhet jogokat, szerezhetnek a községek is ép oly jogokat, mint a nemesek vagy a szab. kir. városok. Most tehát a községek vagy úgy tekintendők a patronátusi jogok gyakorlása tekintetben, mint a magánkegyurak, vagy úgy, mint a sz. k. városok; mert nincs az a törvény, de az alkotmányos korszak kezdete óta az a kir. rendelet sem, mely a kegyúri jogok gyakorlása tekintetében különbséget tenne a községek és a szab. kir. városok, vagy a magánkegyurak között; egészen bizonyos, hogy ilyen nincs, onnan is, mert ha volna, semmi érsek vagy püspök nem alapítaná jogát egy 1800-ban kelt rendeletre, hanem hivatköznék egy közelebbire. De másrésztől még egy eklatans bizonyítéka van annak, hogy semmi érsek vagy püspök a hármas kijelölésnek jogát soha meg nem szerezte; s ezen bizonyíték feltalálható azon alapító levélben, mely a koronakerületi községek kegyúri jogait szabályozza, s mely 1877. május 12-én adatott. Ebben ugyanis a következők foglaltatnak: „a volt 9 koronai uradalmi községben, a róm. kath. egyház kegyúri jogokat, oly módon adományozza a községeknek ő felsége, hogy a lelkész a kalocsai érseknek hármaskijelölése alapján választassék.“ Miért kellett világosan benne lenni, hogy a községek az érseki hármaskijelölés alapján választanak? És ha valamely plébániára vonatkozó kir. adománylevelben ezen jog világosan az érsek vagy püspök számára fentartva nincs; míg más hasonló okmányokban az rendesen fentartatni szokott: nem világosan s csalhatatlanul azon meggyőződésre kell-e jutnunk, hogy itt kijelölési jog nincs? De nem is lehet, mivel Magyarországon minden patronátusi jogforrás: az apostoli kir. jog. A hármas kijelölési jogot, csak a szokásra alapítják; hogy pedig a szokás folytán

egy egészen más rendszer, egy hűbér rendszerből kifolyó s a rendi alkotmányra támaszkodó majdnem egy évszázaddal előbb kelt kir. rendelettel szabályozott állapot, átvitethetett-e a népképviselőre alapított, jelenlegi alkotmány szerénti állapotokra, midőn nincs is jobbágy; midőn kir. város és község között jogszerzés tekintetében különbség nincs: annak megbírálása minden érzékű alkotmányos érzelmű ember ítélete alá nyugodt lélekkel bocsátható. A distriktusi 9 községben kimondathatott és fentartathatott az érsek hármaskijelölési joga, mert azokban ezen jog már előbb fenállott s fenállhatott, mert éppen az ily koronai uradalmi községekben létező, valamint egyházi kezekben lévő patronátusoknál volt s van helye, ma is a hármaskijelölésnek, s mert azelőtt a 9 községben tényleg gyakoroltatott, érvényesülhetett a szokás, vagyis a fent leírt 1800-iki királyi rendelet. Az egyházjog alapján és szellemében járt el a királyi adomány-levél, midőn a terheket viselő, alapító községnek a jogokat is teljesen és minden korlátozás nélkül megadta. Mert azon kitétel, hogy a mások jogai épségben maradván; szintén egyáltalán nem tekinthető korlátozásnak, mert a jogok csak ott maradhatnak épségben, a hol jogok már megvoltak; de a hol jogok nincsenek s nem is voltak, ott azok épségben sem maradhatnak. („B.“ 25. sz.)

E szerény adatból az világlik ki, hogy az újabb alkotmányos fogalmak szerént az gyakorolja a patronátusi jogokat, a ki az egyház fentartása köteleseit vállalta magára, pl. Budapest fővárosa, mely papjait választja, templomokat épít stb. Ha már most az elvet átviszszük az iskolára: azon eredményre kell jutnunk, hogy — akár nevezett ki tanítót az előtt a püspök, akár nem — a választás és igazgatás joga azt illeti, a kít a fentartás köteleisége terhel. Ha a papot a földesúr választja és fizeti, az nem lehet a józan ész törvényt magyarázata szerént olyan iskolának az ura, előljárója lelkészi jogcímén, melyet más (pl. patronátusi kötelezettségből folyólag) a hitközség tart fenn; hanem a fentartó a saját választottja igazgatása alá helyezi, hogy, mint a kultúra önálló faktora, tagja és alkatrésze lehessen az alkotmány-biztosította tankerületnek.

Közli: **Szókimondó Ember.**

II. (Tanügyi állapotok Peru- és Braziliában az 1860-as években.) Már egy ízben volt szerencsém e lap hasábjain Gerstäcker német utazó és író műveiből tanügytörténeti adalékok közlésén, és pedig az 40-es években Cincitában általa tett tanképesítő vizsgálat lefolyását. Nem vélek fölöslegest tenni, a midőn ismét két újabb — habár rövid adalékkal lepem meg a t. olvasót fentnevezett utazó műveiből. 1860. tavaszán ismét útnak indult, hogy első utazásában tett észleleteit fölfrísítse, és hogy főleg a német gyarmatokat látogassa és tanulmánya tárgyává tegye, mely ügyben több kisebb német államtól különös megbízást is kapott. Panama szorosán keresztül, Ecuádor államot látogatta és járta keresztül-kasúl, onnét aztán Perubament, hol Pozuzu német gyarmatot is meglátogatta. Ott tett tapasztalatairól a tanításra vonatkozólag, következőket mondja „Achtzehn Monate in Südamerika“ c. útleírásának I. rész 321. oldalán. „A gyermekek csak egy kicsit nagyon is szabadon nőttek fel, mert tulajdonképeni iskolájuk nem is volt és a pap csak bizonytalan időben oktatta őket a legszükségesebbekben. Mindenestre volt egy valódi (wirklicher) tanító a gyarmatban, ki a Rajna tájékről jött át, s kít a rajnavidékiek (Rheinländer) most polgármesterükké választottak. A tanítóskodást úgy látszik már Németországban unhatta meg — mit különben rossz néven nem is veszek tőle — és

nem látszék szándékában, Peruban ismét a régi kínzással (Quälerei) kezdeni.“ Peruból G. Iement Chile-be és ott Valdivia német gyarmatot látogatta meg. Onnét Braziliába ment. A legnevezetesebb német gyarmatok ott St. Leopoldo és St. Catharina. A tanítókra vonatkozólag Braziliáról következőket mondja említett műve II. rész 112. oldalán: „Ép úgy csak nagyon kevés derék tanító található oly országban, hol az egészséges férfiu még más és sokkal kényelmesebb módon keresheti kenyerét — és fát vágni maga is igazán könnyebb és kényelmesebb, mint iskolát tartani. Ezért csak ritkán találkoznak fiatal emberek, kik ezen nézete-met nem osztják, kik különben sem tudják mit kezdenek a világon, kik aztán rövid időre iskolatartással keresik kenyerüket. De a mint aztán megint valami jobbat találnak, az egész holmijukat ismét a palatáblára aggatják és a meszsze világba mennek.“

G. nem valami irigylésre méltó dolognak tartja, tanítónak lenni!

Závod.

Közli: **Kircz István.**

III. *Tanítóképzési tanárok képzése.* A vallás- és közoktatásügyi minister a budapesti tanfelügyelőhöz, mint a főváros területén létező áll. tanítóképzések igazgatótanácsainak elnökéhez 1888. évi jun. 15-iki kelettel következő rendeletet intézte: „A budapesti állami elemi és polgári iskolai tanítóképzésben, valamint az állami polgári iskola tanítónő- és nevelőnő-képzésben szervezett képzési tanári, illetőleg képzési és felsőbb leányiskolai tanítónői tanfolyamok munkaterveit, — a f. é. január hó 21-én 51,058/887. szám alatt kelt rendeletem azon határozatának ismételt hangsúlyozása mellett, hogy a tanfolyamon levő minden növendék továbbképzése szakszoportja egész körére kiterjesztessék — jóváhagyandónak találtam. Felhatalmazom a két képezde tanári testületeit, hogy ezen munkaterveket a szükséghez képest módosítsák, arról az igazgatótanács és címed útján hozzám mindenkor jelentést tevé. Tekintettel arra, hogy ezen tanfolyam célja főleg a gyakorlati kiképzés és egyes jelölteknek jelesebb tanárok oldala mellett, ezek folytonos útbaigazítása és gyakorlati próbálkozás által képzési tanárokká, illetőleg felsőbb leányiskolai tanítónőkké képzésük: annál fogva a jelölteknek a tanfolyam végeztével külön képesítő vizsgálat alá vonását mellőzendőnek találtam. Hogy azonban a jelöltek megfelelő állomásokra való pályázás alkalmával a tanfolyam végzéséből reájuk háramló előnyt érvényesíthessék: meghagyom mind a két képezde igazgatójának, hogy a tanfolyamot megfelelő buzgalommal és sikerrel végzett jelölteknek az intézet pecsétjével megerősített s általa és az illető jelölt továbbképzésében közreműködött tanárok által aláírt elbocsátó bizonyítványt állítson ki, melyben az illető jelöltnak a tanfolyamon tett tanulmányai, gyakorlati munkálkodása jellemeztesse és ezeknek a tanári testület ítélete alapján megállapított eredménye befoglalassék. Erről címedet f. évi február hó 2-án 77., február hó 11-én 209. és március hó 13-án 321. sz. alatt kelt jelentéseire vonatkozva, tudomás és megfelelő további eljárás végett azzal értesítem, hogy e rendeletet másolatát, kísérvő levele mellett, mind a két intézet igazgatójával közölje. Trefort Ágoston s. k.

IV. *(Köszönetnyilvánítások.)* A „Néptanítók Lapja“ idei 41-ik száma „Nyilvános köszönet Magyarország néptanítóinak“ c. a. közölte Gönczy Pál államtitkár levelét a magyar tanítókhöz, melyben köszönetet mondva a jubilaumán való részvételért, kifejti, hogy a tanítók „törekvő szelleme“ tölté be azon tért, melyet a fáklya világának sugarai derítettek; a „tanítók intelligentiája,“ mutatkozott, mikor a jubilaumkor a

tanítók „a magyar tanítóság pünkösdi ünnepét ülték meg.“ És ismételve köszönetet mond „pályatársainak,“ kiknek munkás kezei mozognak s a „világosságot“ mint egy erkölcsi nagy testület a kunyhótól a palotáig „terjesztik.“ — Ily köszönő leveleket az ünnepélyen részt vett egyletek, testületek, küldöttségek mindegyike kapott. A tanfelügyelőkhöz — utalva az emlékül hozott művészi szoborra — következő levelet intézte: „A mióta a népoktatási törvény alapján a tanfelügyelői intézmény létrejött, az Önök fáradozása, kitartó munkássága és buzgó közbenjárása által a tudomány szövetneke kezdi világosságát kiterjeszteni a köznép alacsony kunyhóira is. A tanfelügyelők szószólói lettek nemcsak a közismeret megszerzeretnek irányuló büzdításnak, hanem ezek nyomán az értelmes munkaszeretetnek is; Önök és a derék tanítók munkája által a népben is kezd ébredezni az öntudatos szorgalom és az ennek nyomában járó takarékoság érzéke s eljő az idő nemsokára, hogy a köznép életét is megfogja édesíteni a jólét s ez uton a nemzet közértelme és vagyonosodása fel fog virágozni. Pályám hosszú során át én is ez ösvényen igyekeztem haladni, Önöknek is ez irányon való haladást ajánlottam. És most, midőn életpályám mértföldmutatójának ötvenedikéhez eljutottam, önök alkalmat találtak, hogy életem e határát egy jelvényes szoborral jelöljék meg, melylyel kifejezték annak a tudománynak eszményképét, melyet én is igyekeztem a magasból a földre úgy hozni le, hogy ezzel lehessen behatni az együgyűbbek lelkébe is, kifejezték pedig ezt úgy, hogy az eszménykép kezébe adott fáklyának világa sugározzék le a tudomány lábaihoz ültetett ismeretek, az ipar és mezei gazdaság génuszaira. Megtiszteltetésemnek e lélekemelő módját kivánom Önöknek hálás szívvel megköszönni s megígérni, hogy fáradalomra hajló pályám végén is híven követem ez emlék által is jelzett eddigi törekvésem utjait. E nagybecsű emléket megőrizem siromig s azontúl megőriztetem maradékaimmal is, és ebben fogom szemlélni irányomban tanúsított szeretetük zálogát. Fogadják e szeretetükért őszinte szeretetem viszonzását. Isten áldása szálljon Nagyságodra és ez áldás halmozza el minden munkáját. Baráti szíves üdvözléssel vagyok Budapesten 1888. május hó 10-én, igaz barátja Gönczy Pál.“

V. *(Az orsz. közegészségügyi egyesület és a népnevelés.)* Nevezett egyesület 1888. évi május hó végén tartotta évi közgyűlését. Elnöke Trefort minister; de betegeskedése miatt gátolva volt az ülésen részt venni s azért Markusovszky Lajos alelnökhöz levelet intézett, melyet az ülésen felolvastak. A levél így szól: „Minden társulat a dolog természetére szerént törekszik, hogy sikere legyen; akként kell tehát elhelyezkednie, hogy sikere lehessen. S ez meglesz, ha a közegészségügyi egyesület magát izolált, az emberi tevékenység más nagy köreitől elvált körnek nem tekinti. A közegészségi ügy a közgazdasági és közoktatási ügygyel a legbensőbb összeköttetésben áll, az egyik a másik segítsége nélkül nem megy előre. — Mit használ nekem, ha tudom, miként kell a falusi népesség számára egészséges lakásokat építeni, ha nincs a földművelő népnek módja arra, hogy ily házakat építsen; de mit használ a nép vagyonsága, ha nincs ismerete és érzéke az iránt, hogy miként építsen magának egészséges lakóhelyet és a betegségek és nagy halálozás által az országnak roppant munka és pénzereje veszendőbe megy. A ki tehát hazáját az erő s műveltség magasabb színvonalára akarja emelni, annak törekvéseiben mind a három irányt föl kell karolnia. — Törekedni kell a közgazdaság és a közoktatás emelésére, mert csak annak emelkedésével fog emelkedni a közegészségügy. E három iránynak párhúzóan kell

fejlődni, és én ennél fogva azt vélném, hogy külön két osztályt vagy bizottságot kellene szervezni, a melyek egyike a közgazdasági dolgokat, a menyinyiben a közegészségi ügygyel összefüggésben állnak, evidenciában tartaná s az érdeklettekkel érintkeznék és nekik mintegy tanácsokkal is szolgálhatna, a másik pedig ugyanazon szerepet vinné a közoktatás- s főleg a népoktatási ügyekre nézve. — Nem elég politikával foglalkozni, de föl kell karolni azon érdekeket, a melyek a politikát hatályossá tehetik. Irjuk tehát zászlónkra: Közegészség, közgazdaság s közoktatás és ügyünk sikert fog aratni és Magyarország biztos, virágzó jövőnek fog elébe nézni!“

VI. *(A nőnevelés ügye körüli feladatok és követelmények.)* Az orsz. nőképzőegylet 1888. május 27-én tartotta közgyűlését, melyet az egyleti elnök Veressné Benitzky Hermin figyelemre méltó beszéddel nyitott meg, mely érdemes arra, hogy az tágabb körökben is legyen ismert. Közöljük belőle a következő részleteket: „A leányok oktatása nem vezetetik elég tudományos komolysággal. Hasonlítsuk csak össze egy gimnasiális fiú-növendéknek logikus ismeretét egy leányéval, a kinél az oktatás többnyire már a IV. polgári osztálylyal, sőt néha már a III-ikkal is be van fejezve. Az eredmény oly szellemi műveltség, a mely ezen elnevezést alig érdemli. Munka-komolyság feltételez erélyes nekiadást az erőnek és időnek, sok gyakorlatot s ha ez, vagy elvileg, vagy meggondolatlanságból elmúlasztatik, az erők a melyek a józan fejlődéstől elvonatnak, másutt burjánoznak. Így keres az eszmékben és komoly gondolkozásban nem gyakorolt leány a képzeletnek álmaiban foglalkozást és a milyen mértékben a kötelesség-érzet hiányzik, előlépnek a divat kinövésai és a vadászat szellem nélküli multság után. Így nő fel a nők legnagyobb része és pedig oly században, a mely joggal a kultúra virágzásának és gazdag életviszonyoknak örvend. Így látjuk a társadalomnak másik felét jönni és menni, a nélkül, hogy képesítve lenne a jelenkor nagy feladatait megérteni. Leányainkat öncélunkért szellemileg kell művelni. Első sorban az embert bennük nevelni, ennek folytán egy más nemzedék fog fejlődni, egy nemesebb, a mely szellemileg egészségesebb, gazdagabb intellektuális kincsekben és az által boldogabb lesz. Sokan azt vélik, akkor a kis családi kör nem fogja a nőt kielégíteni, a házat és családot el fogja hanyagolni, de ki tagadhatja, hogy a legszerényebb hivatással összefér a műveltség és hasznos foglalkozás. Hol volt és lesz található, hogy tudatlan és szűkkörű felfogás jobbat hozzon létre, mint belátás és műveltség; hogy egy kellemteljes leány azért kevésbé szép és kedves lenne, mert okos és rendszeresen képzett? Ki látta, hogy egy felületes és előítéletes babonás aszszony azon fontos feladatot, gyermekei nevelését, férje iránti bánásmódját, háztartását jobban és okosabban tudná megoldani, mint egy gondolkozó öszhangzó műveltségű fenkölt szellemű nő. Nem károsnak, de áldást hozónak képzelem a következőjét annak, ha általánosan komoly képzettséget nyernek leányaink. Minő leend ez, meggyőződhetünk erről, ha a most és minden időben kivételes eseteket tekintjük, hol a nő öszszhangzatos, alapos műveltségben részesült Ezeknek benső szépsége a külsőt megaranyozza. Látszik rajtok a vidám kedély, mint a munkás derék férfiaknál, kik távol vannak a búskomorságtól, kislelkűségtől és fenbéjázástól. A művelt nő tudni fogja az igaz vallásosságot, a felebaráti szeretetet, az idealizmus szellemét a mindent elnyelő materializmus ellen házikörében ápolni. Kell tehát, hogy a lányok általános tudományos műveltséget kapjanak és pedig világos tannód-

szerben, eltávolítva a játzó modort a látszat csillogásától. A mi tanítatik az tudományos szigorral vezettség; a tanulandó alaposan legyen tanítva öncéljáért és mindkettő: tanulás és tanítás igazi szellemi munkával, szükséges kötelességérzettel gyakoroltassék. És mint a szemlézése a jelenségeknek nem öncél, hanem csak eszköz a törvények felismerésére, emelkedjék fel a női oktatás mindenütt a tapasztalatból az eszméig. A lányok alapos szellemi műveltsége tehát életszükség, a melynek teljesítése által a nagyobb haladás és meglegedés az egész emberiségével szorosan összefügg. Hogy ez eléretik, azt biztosan hiszem, csak kívánatos, hogy ez ne maradjon még nagy meszszeségben. Sok történt már most is a lányok oktatásának javításáért, de ezzel még nem lehet meglegednünk. A szülőket, kik vagyoniilag tehetik, rá kell birnunk, hogy lányaik kiképzésére úgy, mint a fiaikéra, az anyagi és idő áldozatot hozzák meg. Ne vonják el oly korán lányaikat a tanulástól, engedjék, sőt követeljék, hogy végezzék el a három felső osztályt is, a melyekben éppen a nők hivatásához szükséges tantárgyak mint az egészség-, lélek-, nevelés-, gondolkodástan és irodalom adatik elő és a harmadik felső osztályban tanár vezetése mellett átismételve a tanultakat, áttekintést és alaposágot nyernek. Igaz ugyan, hogy régi szokások minden hatalmak közt legszorosabban uralkodnak a nép és egyének szelleme fölött s ezért a szülőket általában erre megnyerni nem könnyű feladat.“

VII. *(A tanítás megdöböntő eredménytelenségéről.)* A fővárosi napilapok f. é. május 16-án s a „Néptanítók Lapja“ 39. száma a vallás- és közoktatásügyi miniszternek május 2-án 2195 sz. a. kiadott azon a tanfelügyelőkhöz intézett rendeletét közlik, melyben a miniszter öt pontban utasítást ad a tanítóknak arra, miképen kell a tanulóknak írásbeli feladványokat javítani. A miniszter kötelességükké teszi e rendelet végén a tanfelügyelőknek, hogy az utasítások végrehajtása iránt alaposan szerezenek meggyőződést. A rendelet kiindulási pontja a m. é. jun. 18-án 8304. sz. a. kelt min. rendelet, mely által az öt áll. tanítónőképezdei igazgatóság azon meghagyást kapta, hogy „a felvételi vizsgálatok alkalmával készülő írásbeli dolgozatokat az illető növendék tanévi érdemjegyének és az általa látogatott iskola megjelölésével“, — a miniszterhez terjeszszék fel. Ez megtörtént. Mintegy 200 növendék, mely 70 különböző iskolából jött, tett felvételi vizsgálatot, készítvén magyarnyelvi és számtani dolgozatokat. E feladatokat a közoktatásügyi tanács a miniszter megbízásából megvizsgálta. — Ezeknek előadása után a miniszter ekkép folytatja rendeletét: „Ezen megvizsgálásból az tűnt ki, hogy óár a vizsgálatot tett 200 növendék közül 157-nek volt kitűnő és jeles és csupán 6-nak elégséges évi osztályzata a magyar nyelvből. mégis a magyar nyelvi dolgozatok közül csak 26 találatott kitűnőnek vagy jelesnek, ellenben 127 elégségesnek vagy elégtelennek. A számtani dolgozatoknál az arány ugyan kedvezőbb, mindazonáltal a nyelvi dolgozatokból levonható tanulságok amazokra is kiterjeszthetők. (A dolgozatokon) feltűnő a rendességnek, csínosságának és szép írásnak hiánya; elszomorító a helyesírási hibák nagy száma — még a kitűnő- és jeleseknek talált dolgozatokban is — és a helyesírás szabályainak alkalmazásában észlelhető ingadozás és bizonytalanság; feltűnő a csak félig-meddig szabatos iránynak és fogalmazóképességnek hiánya és a szerfelett gyermekes gondolkozásmód és kezdetleges értelmi fejlettségnek nyilvánulása. Midőn a felső-nép- és polgári leányiskolák növendékeinek színe-java ily kirívó módon tanúsítja, hogy nyolcévi tanulási ideje alatt az anyanyelven

helyesen és szépen írni sem tanult meg: akkor ezért egyes-egyedül csak az illető iskolákat lehet felelőssé tenni. Ezen alkalommal még nem nevezem meg azon nagyobbára községi és felekezeti leányiskolákat, melyek a megvizsgált növendékeket ily készületlen állapotban bocsátották ki, hanem megelégszem azzal, hogy reámutassák az oktatásnak ezen tagadhatatlan hiányára és azon módokra, melyeken az orvosolható. A polgári leányiskolák számára m. é. aug. 11-én 29.000 sz. a., valamint az addig fennállott tantervben is osztályonként megállapítottan az írásbeli dolgozatuk minőségét, célját és idejét.“ — Ez alapon utután a ministeri rendelet 5 pontban adja további módszertani irányító utasításait. A rendelet tartalma gondolkodóba ejtheti a szakembert. — Ki a hibás? Elmélkedjünk!

VIII. A kormány jogai rendeletek kibocsátásánál a képviselőház egyik júniusi ülésén képezte beszéd tárgyát, a midőn egyik képviselő (Polonyi, ki a kereskedelemügyi miniszterrel az 1889-iki párisi világkiállítás ügyében polemizált) következő elveket állította fel: „A kormány rendeletei többfélék: 1) olyanok, melyek az országgyűlés által hozott s a király által szentesített törvények végrehajtására vonatkoznak; 2) olyanok, melyek törvényt a törvényhozás intencióinak megfelelőleg értelmeznek, bővitenek és magyaráznak; 3) olyanok, melyek a törvényhozás meghatalmazása alapján valamely törvény pótlására szolgálnak; végül 4) melyek a törvényhozás utólagos jóváhagyása reményében valamely törvényt szükségből vagy időrovidsége miatt a haza javára s a jogtudósok által felállított jogelmélet alapján (salus rei publicae suprema lex esto) fel kell függeszteni, vagy hatályon kívül kell helyezni. — Más rendeleteket kiadni a ministereknek nincs joguk s ha mégis adnak: azokat a képviselőház egyszerű határozattal megsemmisíti, hatályon kívül helyezi, sőt a ministert vád alá is helyezheti.“

Irodalmi Kalaúz.

Könyvek és taneszközök.

Aesthetikai tanulmány a költői syllogismusról. Irta Erődi Dániel. Budapest. 1888. Lampel. 44 old. Ára 30 kr. (Az igaz, jó és szép képezi a bölcsészet velejét. A szép élvezetétől művelt embert megfosztani nem lehet. És lévén a paedagógiának alaptudománya a psychologia, logika és aethika: nem zárható ki az aethika sem. A jelen könyv a nyelv aethetikájának egy részével foglalkozik. A tanítók nagy része előtt bizonyára kedves kis olvasmány lesz.)

A gyermekjátékokról. Előadás, melyet a felső-zempléni tanítói kör ülésén Nagy-Mihályban 1887. évi nov. 2-án tartott Gyulai Sándor, nagymihályi áll. isk. tanító. (Homonna. Gáspár nyomdája.) 1888. 29 old. Ára? (Az egyletirodalmi rovatban kellene e könyvet ismertetni, mert a felolvasás köri gyűlésen történt; de mert a nyomtatás költségeit fele részben a nagy-mihályi községi bíró viselte s a mű önállóan jelent meg a könyvpiacon: e helyütt ajánljuk a tanítók figyelmébe, különösen olyanokéba, a kiket még meg kell téríteni arra, hogy a gyermekeknek időt hagyjanak a játékra is, s annak irányt szabjanak.)

A főváros elemi népiskoláiról. Irta Dr. Ferenczy József Budapest. 1888. (Neuwald nyomdája.) 12 old. Ára? (Hírlapi cikk akart lenni, de szerző állítása szerint nem találkozott lap, mely azt közölte volna. Vajdady Gusztáv szerzőt nyilvánosan megtámadta már e röpiratér; szerző ennek ellenében védekezett is. Alkalmilag a vádakát és a védekezést mi is meg fogjuk ismertetni. Most csak annyit jegyzünk meg, hogy szeretnők volna már a sok hasznossági követelés hangoztatása után egyszer azt is olvasni, hogy a népiskolának nem csupán a fővárosban, hanem az egész országban nincs más hivatása, mint az, hogy a gyermek szellemét a tudományok elemeinek ismertetése és kifejtése által fejlessze arra, hogy gondolkozni tudó értelmes nemzedék kerüljön ki az iskolából, mely az „életben“ saját eszével készülhessen az „életre.“ Erről bővebben máskor.)

Az első magyar hülyék nevelő- és ápoló intézetének rövid története. Az intézeti épület felavatási ünnepélye alkalmából írta és felolvasta Kemény Simon intézeti főtanító. Budapest. 1888. (Müller-Münster nyomdája.) 17 old. — (Az ünnepély lefolyásáról már a júniusi füzetben volt szó. E történeti vázlatban nélkülözik a hülyenevelés irodalmával való behatóbb foglalkozást.)

Gönczy Pál jellemzése tekintettel hazánk népoktatásának 1868—1888 terjedő történelmére. Felolvastatt a Délmagyarországi tan. egy. pancsovai fiókköre által 188. május hó 3-án rendezett Gönczy-ünnepélyen. Kivonat: „Hazánk népoktatás ügyének története az 1868. 38. t.-e szentesítéséről az 1888. év végéig különös tekintettel Gönczy Pál működésére» című munka általános részéből felolvasta Király Károly polg. isk. tan. A tiszta jövedelem az orsz. tanítói árva-házra fordíttatik. Pancsova. 28 old. Ára 20 kr. (Mégvárjuk, míg a címben megjelölt munka megjelenik, akkor szólnék e kivonatról is.)

Új iskolai átlásra Dr. Lange Henriknek huszonhárom színezett lapon (oldalon). Magyar nyelvre fordította és a hazai iskolák használatára alkalmazta Dr. Cherven Flórián, tanár. 10. kiad. Lampel. Budapest. 1888. Ára füzve 70, kötve 80 kr. — (Tartalma: Féltekék, Magyarország, Európa, Németország, hegy. és vízei, Magyar-ország, hegys. és v., Német birod. politt., Sváje, Osztr.-m. mon. pol., Nagy-Britannia, Hollandia, Belgium, a Földközi tengert környező országok, Franciaország, Spanyolorsz. és Port. Itália, Balkán félsz. orsz., Oroszország, Skandinávia, Dánia, Afrika, Ázsia, É.-Amerika, Egyes. áll., Köz.-Amer., Nyug.-India, Dél.-Amer., Palaestina, Ausztrália és Polynesia.)

Számítási gyakorlókönyv. Írta Schwarz Mór, újpesti áll. (isk.) tanító. Harm. kiad. Budapest. 1888. Singer és Wolfner. II. oszt. 1—100. számkör. 36 old. 20 kr. — III. oszt. 1—1000 szk. 46 old. 24 kr. — IV. oszt. egész sz. és törtek. 48 old. 24 kr. (A számítás egyszerű következtetések alapjára van fektetve.)

Német nyelvképző-iskola. Gyakorlati példákban. Olvasás, nyelvtan és fogalmazás egyközpontú körökben. Írta Szirmai József. Budapest, Franklin-Társ. I. r. 1886. 80 old. 20 kr. — II. r. 1887. 83 old. 20 kr. — III. r. 1888. 119 old. 30 kr. (Helyes módszertani elvek s a gyakorlott tanfériú munkája jellemzik e tankönyveket.)

Gazdaságtan a legszükségesebb háztartási és kertészeti ismeretekkel. Polgári és felsőbb leányiskolák számára. A legújabb ministeri tantervek alapján írták Dobóczy Lajos és Peres Sándor Budapest. Lampel. 114 old. Ára 50 kr. (Dobóczyt e téren hivatott útmutatónak véljük; de azt hisszük, hogy nem tan, hanem a tanító számára útmutatókönyv kell. Ezt írja meg. A feldolgozott anyagot az olvasókönyvben lehet elhelyezni a nép és felsőbb leányiskola részére is. De mert erre olvasókönyveink eddig figyelemmel nem voltak: az előttünk fekvő könyv hasznos szolgálatot fog tenni tanítóinknak arra, hogy belőle kiválasszák azt, mit olvasmányok tárgyalása közben fel kell használni.)

Egészségtan a népiskolák számára. Írta Orbák Mór. Átnézte Dr. Pávai Gábor. Budapest. 1888. Singer és Wolfner, 48 old. Ára 20 kr. (A mit a szerző mond, az mind szép és helyes. De külön tankönyv erre nem kell. Az olvasókönyvben egy-két olvasmány képmében találjon helyet az egész anyag.)

Schiller Frigyes színművei. II. Wallenstein. Drámai költemény. Írta Schiller Frigyes. Fordította Tomor Ferencz, III. Wallenstein halála. Budapest. 1888. Lampel. 193 old. Ára 60 kr. Finomabb papíron 80 kr. (Tomor—Schiller drámáiból négy kötet kiadását tervezte következő sorrendben: Az Orleáni Szűz, Stuart Mária, Don Carlos, Tell Vilmos. — Az I. kötetet a Paed. Szemle 4. füzetében ismertették, kijelentvén, hogy e vállalat nyereségy irodalmunk számára. Ezt most a 2. kötetre nézve ismétljük.)

A csúszó lap egy tulajdonságáról a támasztott földtest egy speciális határolása esetén. Írta Czako Adolf kir. mérnök. Budapest. Mérnökegyl. Közl. kiadása. 4 oldal. I. tábla. (Jelen művet a magyar mérnökegylet 100 frtnyi tiszteletdíjjal tüntette ki, mit a közgyűlés örvendetes tudomásul vett s a napilapok fennen hirdettek. — Az egylet t. i. a közlönyében — az írói díjjon kívűl, mi innen 300 frt. — az év folytan megjelent kitünő két cikket 200 és 100 frttal jutalmazza. Melyik tanító-egylet gondolt effélére? S ha van egylet, mely áldoz valamit irodalmi célra: azt az áldozatot bizonyára a szerkesztő dugja zsebre. Van egy jeles tanfériú künn Kőbányán, ki nemrég ezer frton felül tett alapítványt: miért nem gondolt arra, hogy kitünő tünügyi cikke is jusson?)

Legújabb házi tanácsadó önügyvéd vagyis: gyakorlati útmutató minden peres és peren kívűl ügyekben a törvény által megengedett önképviselőre és mindennemű bírósági keresetek, végrehajtási kérvények, özszes bírósági, hatósági, községi beadványok, felfolyamodványok, igazolási igénykeresetek stb. szer-

kesztésére a községi, bagatell, kereskedelmi polgári, birtokháborítási, örökösödési, árva, nagykorúsítási stb. törvények szabályaival, számos kúriai döntvényekkel és írománypéldákkal a legújabb törvények és ministeri rendeletek eszerént írta K a s s a y Adolf. Budapest. 1888. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai.) Tárgymutatóval. 243 old. Ára kemény kötésben 1 frt. — (A cím ismertetésével a tartalmat is megismerte az olvasó. Csak azt jegyezzük meg, hogy a kiadó könyvkereskedése a Váci-utcából az Andrásy-út 21. szám alá költözött s »csász. és kir. udvari könyvkereskedés« címet nyert.)

Budapest-fővárosi Kalaúz. A főváros tervrajzával és az utcák és terek beürendes névsorával az új és régi elnevezés szerént. Lampel Róbert cs. és kir. udv. könyvkereskedése Andrásy-út 21. Budapest. 32 és 34 old. Ára 30 kr. (A fővárost a szünidő alatt sok tanító szokta látogatni. E füzetke hasznos zsebkönyvnek fog bebizonyulni, ha megveszik. Teljesen tájékoztat a fővárosban és vidékén.)

Füzetes vállalatok, lapok és folyóiratok. Az „Irodalmi Értesítő”, melyet Szana szerkeszt és Hornyánszky-nál évi 1 frt előfizetési ár mellett jelenik meg, a 15-ik számig haladt. Ez egyike legfontosabb irodalmi jelenségeinknek; az irodalom terén tájékoztató cikkei, a bírálatok tanulságosak és élvezetesek. Egy nagy hibája azonban van e hetilapnak, s ez az, hogy nem „könyvészeti folyóirat”, a minck magát nevezi, mert a mi főfeladata lenne, könyvészeti rovata, mely az irodalom valamenynyi termékével ismertetné meg az olvasót, nincsen. — Ezt már kifogásoltuk egyszer; eddig eredménytelenül. — Az „Eredeti magyar Dal-tár, mely Déván jelenik meg, 6. számát küldte be. A négy első számot nem láttuk. — A „Magyar Ifjúság”, mely már 5. évfolyamát éli, mint a beküldött 21. számból látjuk, Radó Antal szerkesztése alatt áll. Jó kezekbe került, a minck az ügy érdekében örvendünk. Az évi előfizetés 6 frt. Kiadóság: Károlykörtű 15. sz. — Megjelentek: A »Magyar Háziasszony 10., Póttakarékpénztári közlöny 6., Magyar Műh. 6., Lányok Lapja 10. 11. Nemzetőr 6, Józsi és Erzsike 7. 8 (kettős) és Magyar Gyorsíró 8. számai.

Tanító-egyletek irodalmi működése.

Emlékirat a Tisza Kálmán grófnő ő kegyelmességének elnöklete alatt viruló orsz. kisedővő Egyletnek 1888. apr. 15-én egybehívott közgyűléséhez az egylet öröksége tárgyában tekintettel azon könyvre, mely az »egyesület megbízásából az 1887. nov. 20-án tartott felszázados ünnepély alkalmából kiosztatott s az országba szétküldetett, mely tisztelettel előterjeszti R a p o s József. 1888. Budapest (Márkus nyomdája.) 16. és IV. old. Ára? (A cím megmondja, mit akar — egyesületi dologban. A nekünk beküldött példányt azon értesítéssel vettünk, hogy a litkár megtiltotta a szolgának a füzetke kiosztását a közgyűlés tagjai közt. Hát ez micsoda? Különbön megjegyezzük, hogy azt a bizonyos »kiosztott s az egész országba szétküldött« emlékkönyvet mi nem láttuk, azt hozzánk nem küldték.)

A magyar gazdaszszonyok orsz. egyletének évkönyve 1887—88. évről 32. évfolyam. Összeállítá Mayer György. Budapest. 1888. (Rudnyánszky nyomdája.) 48 old. (Terjedelmes jelentést ad az egylet irányadó tagjainak működéséről s e működés eredményéről.)

A Mária-Dorotha-Egyesület kisednevelési kiállításának előkészítő bizottsága (elnök: Szathmáry Király Pálné, jegyzők Bródy Sándor és Troján Mariska Andrásy-uti képezdében) jun. 9-én az új városháza egyik termében végleges megalakulás céljából ülést tartott s erre negyedr-alakú nyomtatvány által hiyta meg a tanügy iránt érdeklődőket, hozzá csatolván e felhíváshoz »a kisednevelési kiállítás tervezete“ című 8-r. alakú 4 oldalnyi nyomtatványon megjelent munkálatot is, melyet nevezett gyűlés en bloc elfogadott. E munkálatot, ha a »Paed. Sz.« nagyságában kiállítva 2000 példányban a bizottság rendelkezésünkre adta volna, az ügy érdekében szívesen mellékeltük volna folyóiratunkhoz, hogy tágabb körben legyen ismeretes a mozgalom. Kivonatot készíteni belőle céltalan dolog. Csak annyit jegyünk meg, hogy a kiállítás 1889-re van tervezve. Az érdeklődők forduljanak a fentnevezett jegyzőkhöz, kik felvilágosításokkal bizonyára szívesen szolgálnak.

Tankerületek és tanintézetek állapota.

(Hivatalos jelentések, programok, iskolai értesítők, tanodai évkönyvek stb.)

A Széki áll. el. népisk. értesítője — mint első fecske a „tudósítványok“ terén — beérkezett. Terjedelme 12 oldal. Szerkesztette: B e n c z e Károly ig. tan. **Az Andrásy-úti tanítóképzede vizsgálati rendje** (május 29-én és jun. 28-ki időközű napokkal) nyomtatásban megjelent s hozzánk is eljutott.

A „Magyar Gazdaszszonyok Orsz. Egylete“ nevelő-intézetének zárvizsgálatára nyomtatott meghívókat küldtek szét. E vizsgálatok jun. 13-án vették kezdetüket és folynak júl. 4-ikeig.)

A budapesti ág. ev. hitfelekezeti község által fentartott elemi és polgári iskoláiban a vizsgálatokon Szeberényi Gusztáv püspök is részt vett. A vizsgálatok jun. 8-án vették kezdetüket, s mint egy hozzánk is eljutott nyomtatott meghívóból látjuk, 18-án lettek befejezve.

Tanügy- és egyéb irodalmi mozgalmak.

A »Franklin-Társulat« körövényben közlé velünk is azon dicséző birálatot, melyet Than Károly irt a »Népiskolai olvasmányok a gazdasági chemia köréből« című könyvről és közlött a »Természettudományi Közlöny« 1888. april havi füzetében. A bíráló a könyvet „páratlanul sikerültnek“ mondja. Szivesen regisztráruk e fontos irodalmi hirt. — A megyei térképek, melyeket Gönczy tervez Kogutovicszal s Posner ad ki, eddig a 8-dik füzetig (40-ik lap) haladtak. Az 5-ik füzet óta megjelent mappákat eddig még nem láttuk. Brassai Sámuel emlékiratain dolgozik. Nem sokára sajtó alá kerülnek. A Tudomány egyetem pályázati hirdetéseinek száma a jövő tanévre ca 25. Paedagogiai tétel egy sincs közöttük. — A budai tanítóegylet 50 frnyi pályázati díjat tűzött ki egy „a magyar fogalmazás tanítására vonatkozó példatárra.“ A határidő 1889. jan. 1-e. A pályázati feltételek az elnökségnél (Török-utcai iskola) tudhatók meg.

Könyvészet az 1888. évi május 21. és jun. 23-ik időköznek.

Bogisich M. Őseink buzgósága. (Imák és énekek.) 1 f. 40, kötve 3 frt.

Colombi-Czink. A gyermekek hajdan és most, Fiume. 1 frt.

Dobóczy L. Gazdasági és kertészeti füzetek. 2. kiad. Lampel, 18 kr.

Eötvös K. L. Az egyh. közigazgatás kézikönyv. Hornyánszky 3. füz. 30 kr.

Feleki J. A nő tényleges rendeltetése. Foktő. (Fordítás) Ára 1 frt.

Gopesa L. Örmény közmondások. Kolozsvár. Stein. 30 kr.

Guta J. Sebezsza Károly élet- és jellemrajza. Pozson. 20 kr.

Jung F. A téves nevelési rendszerek áldozatai. Zombor. Ára?

Magyar művészek. Hornyánszky. 5. füz. (16 füz. ára 12 f. 80 kr.)

Népies füzetkék a ponyvára szánya. Méhner 5 füzet á 4 kr.

Pusztai F. Magyar nyomdászat. 3. füz. Évi előf. ár 3 frt.

Szilágyi S. Történeti életrajzok. 3. füzet. Mehner. Évi ár 8 frt.

Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma.

I. Lapszemle. Az »Egyetértés« május 20-iki szám: kritika alá veszi Trefort miniszternek a leányiskolai tanítás eredményére vonatkozó rendeletét. Azt hiszi a tanügyi rovat vezetője, hogy „az államnak bő módja van betekinteni a községi és felekezeti iskolák ügyeibe, sőt annak szellemét is ő irányozza;“ ha tehát baj van, „egy jó csomó viszszaháramlik az állami adminisztrációra, a tanfelügyelőkre, az iskolalátogatókra.« Ebből látszik, hogy a kritikus nincs beavatva a dolgokba. — Az állami közvetlen tanfelügyelet Magyarországon még nem létezik, utána epednek tanferfiaink jobbja. Ez a közvetlenség feljogosítaná a felügyelőséget arra, hogy az észlelt bajnak az iskolában legott a látogatáskor elejét vegye. De hát nem így van! Az iskola hatóságát a felekezeti iskolánál a bajra figyelmeztetni, arról a miniszternek jelentést tenni, van joga, ez aztán a püspököt értesíti, ez az esperestet, ki a lelkészt felszólítja, hogy mondja meg a tanítónak, hogy a bajon segítsen. Hol itt az irányítás, intézkedés, »az iskolai működés vezetése«? Jó volna, ha úgy volna, mint a hogy kritikus mondja; de nincs úgy; minden erőt fel kell használni, hogy a közoktatásügyi kormányzat közege a tankerületben minden egyes iskola fölött az állam jogait érvényesíthesse. — Azt hiszi továbbá a kritikus, hogy az olyan instrukciók, mint minők a miniszteré az iskolai feladatok javítására nézve, — a képezdéknél volnának feladata, s felteszi „a közigazgatási legfőbb tanügyi hatóságról“, hogy nem akarja a 20 év óta szervezett tanítóképző-intézeteket elítélni. Ha kritikát gyakorolt a kormány: erre joga volt; mert ne feledjük, hogy a kormány közvetlen hatósága alatt állanak nem csak az állami, hanem sok felekezeti képezde is. — A kritikus vélekedése szerént a tanfelügyelők arcát ugyan szégyenpír futhatja el, de nagyobb bölcsességet az iskolába nem visznek, mint eddig; legfeljebb több lesz a bureau-munka. Ezen se aggódik a bíráló; mert hisz máris általánosbba kezd válni az a nézet, hogy a kir. tanfelügyelőség nem valami a ministeriumon egészen kívül álló hatóság, hanem kormányközeg, miről nemsokára bővebben szólnunk. — A kritika végszavai ezek: „Az elért jó vagy rossz eredményért egy publicistának sincs mást, kit felelőssé tenni, mint épen a kormányt. Hisz a tan-

ügyi politika odafejlődött, hogy ő az a világitó központ, melyre mindenkinek szeme néz.« (Nézi: néz; de hogy központtá legyen: oda teljes erővel közre kel- lene munkálni minden jóra való tanítónak, hogy ne tekintse magát minden egy- házi főhatóság is »tanügyi központ«-nak, mint teszi például a szász-superintendencia Nagyszébenben!) — Kritikus még válság közeledését is látja, melynek meggátlá- sára tágabb körű, nagyobb koncepciót nyugvó, praktikus intézkedést kér. — Me- lyek volnának azok? Mi csak a szakérdekek érvényesülésében látjuk a bajok gyógyírját! Csakhogy ez alatt nem azt értjük, hogy pl. a budai vagy az Andráshy- úti képezde paedagógarchája mellé meg egy philosophiai tanszékét állítsanak, s oda — a kritikust ültessék be. No de térjünk a lapok tartalma felsorolására!

II. Repertorium a 2. füzetben jelzett 5 szakcsoport szerénti beosztással:

A) Magyar Paed. Szemle. (A lefolyt hóban tudtunkkal a Paed. Szemle sem hírlapokban, sem egyletekben nem volt kritikának tárgya. — Jász-Kún-Szol- nok vármegye Mezőtúr vidékén ugyan egyik kath. pap azzal jeleskedett, hogy elmondta Luther történetét, ki szerzetes volt, kilépett s egy volt apácát vett el feleségül; de ezt úgy travesztálta, hogy a Paed. szemle szerkesztőjét tette meg kálvinistának, ki csuhából ugrott ki. És vannak ügyfeleink közül, kik ezt a me- sebeszédet elhiszik és — borzadnak az ilyen »elvetemültségen.« De azért, mint ez természetes, buzgó terjesztői e félenkek is, úgy szűr alatt, a Paed. Szemlének.)

Néptanítók Lapja. 40. Néhány szó a tanfelügyelői hivatalról és annak ha- tásokról. A népiskolai tanterv kérdéséhez. 41. Nyilvános köszönet Magyarorszá- g néptanítóinak G ö n c z y Páltól. Dinyenyészkedjünk! 42. A tanfelügyelők képesíté- sének kérdéséhez. 43. Csend és figyelem. 44. Az olvasókönyv legyen-e tankönyv is? 45. Az iskolai életből. 46. Az iparos-segédek oktatásáról. Az énekkoltatás a fővárosi népiskolákban. 47. A beoltott gyümölcsfák felneveléséről. 48. A nevelés új evangéliuma Oroszországban. Pár szó a francia községi iskolai nyelv- és olvasó- könyvekről. 49. Hazafias szellem népiskolai tankönyveinkben. A legalkalmasabb iskolai jutalmak. 50. A hangjegy szerént, vagy a hallás való énektanításnak van-e helye a népiskolában? Értékpapírok és a póstatakarékpénztár.

Ungarischer Schulbote (Rill József németnyelvű magyar tanügyi lapja 21-ik évfolyam. Évi ára 1.50.) 6 sz. Két nyílt levél Gönczy Páltól a) a tanítókhoz, b) a tanfelügyelőkhöz. Sebesi Gönczy Pál május 5-iki jubilaemának le- írása. Könyvészet és lapszemle. Iskolai hírek. Életbiztosítási kimutatás.

Család és Iskola. 10. Mai nevelési rendszerünk két nevezetes hibája. Az iskolai olvasókönyv. Gyermek-istentisztelet. A Kolozs vármegyei népoktatásról. 11. A kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye határozata. A hangjegy szerént vagy a hallás után való énektanítás stb. Az összfűggő gondolkodás műveléséről a nép- iskolában. A halottak megemlézéséről.

Iskolai Szemle. 10. A képezdei tanárok országos gyűlése. (Cikkirő az ülé- nek az idén való megtartása ellen nyilatkozik.) A közepiskolai önképzőkörök. Ra- gályos betegségek és az iskola. 11. Reflexio az egészségtan tanításának módoza- taira vonatkozólag. Tanmenetek a közepiskolában. A számlás történetéből (folyt.)

Közoktatás. 21. A magy. tud. akadémia jutalomtetelei: (2 oszt.) 22. A szív paedagógiai szempontból. Néhány szó a természetrajzi terminológiáról. 23. Juta- lomtetelek az akad. 3. oszt.-ban. Valami Magyar Helyesírás-féle. 24. Az irásbeli iskolai dolgozatok beszámításáról. 25. A kisdidnevelési kiállítás tervezete.

Népiskolai Közlöny. (Mezőtúr) 6. Gyermekünk egészsége. Mit tehet a ta- nító a tankötelesek sikeres beiskoláztatása érdekében? Az árulkodásról. Egy ne- velő naplója.

Nevelés. (Losonc.) 3. Gönczy Pál. Iskola család és társadalom. A gyermeki hibákról. Wesselényi Miklós báró elvei a köznevelés ügyében. Korunk és az ok- tatásügy. A néptanító mint népnevelő. A tkép. tan. orsz. gyűlése (Az „Isk. Sz.« ellen.)

B) A Gyórv. T. E. Ért. 6—7. (Kettős sz.) A „mi« hibánk. A hullók (Pá- lyázati munka.) (1 elnöki, 1 alelnöki megnyitó beszéd, 2 egyl. jegyzőkönyv, 1 fűlői értesítés.)

Máramarosi Tanügy. 9. Gönczy Pál jubilaema. Kirándulás a bocskói szóda- és vegygyárhoz. Tanügyi lapok szemléje. (A Paed. Szemlélt figyelmezteti Verédy Encyclopediájára, hol Gönczy terjedelmes életrajza jelent meg. A »forrás«-ok fel- sorolásánál e mű hiánya — egyszerű nyomdai hiba, úgynevezett »temetés.« Szi- vesen igazítjuk helyre s köszönjük a figyelmeztetést.)

Népevelési Közlöny. (A szerkesztésért felelős: Sipos Orbán.) 5. Egyesüle- tünkről. Gönczy-jubilaem. Gönczy Pál méltatása. A mezőtelegi óvó.

C) Prot. Egyh. és Isk. Lap. (21—26.) A dumamelléki tanárok gyám- és nyugdíjjintézetek kérdéséhez. Elhanyagolt gyermekek iskoláztatása Németor-

szágban. Gönczy Pál »tanulmányok« c. munkájának bírálata. — A dunamelléki középiskolák meglátogatásáról. (Püspöki jelentés.)

Izr. Tan. Ért. 6. Gönczy Pál jubilauma. Az iskolai jutalmakról.

Népisk. Lapok. 5. Teátralia. A vallás és az iskola. Mikép fejlesztendő a gondolkodó tehetség a népiskolában? A szemléltető oktatás lényege és annak fontossága. Az egészségtan a népiskolában. Népszerűség. Karcolat tavaszi vizgá-latainkról. Anatómiai megfigyelések a selyemhernyónál.

D) Az Orsz. Középisk. Tanáregyl. Közlönye. 10. Népiskola és gymnasium. Észrevételek a latin mondattani tanításhoz. Történ. tankönyveink és az utasítások.

Polg. Iskola. 6. Gönczy Pál. A berlini kereskedelmi leányiskola. Jámbor óhaj. A gyermekek lelki nevelése. A gyermekek testi nevelése.

Nemz. Nön. 6. Ünnepe után. Viszszapillantás az Orsz. Nőképző Egyl. újabb történeteire. A Mária-Dorothea-Egyl. megszilárdulása. A magyarnyelvi dolgozatok.

Felsőnép. és Polg. Isk. Közlöny. 6. Gönczy köszönete. (Közgyűlési indósi-tások.) Rajzoktatásunk ügyében. Földrajzom két bírálójának.

Kath. Hitoktatás. 6. A kátékérdés nálunk. Az olasz hitoktatási állapotok az áll. el. nép- és középiskolákban. Jézus feltámadása. Cselka Nándor életrajza. Mi-nimalis tanterv. (Folyt.) A hitelemzés története.

Tornaügy. 10. Felhívás az Aradon tartandó tornaünnepély ügyében. Ez ün-nepe tervrajza. Középiskolai tanulók tornaünnepélye. A bajor középiskolák szerve-zete. Athléta-versenyek.

III. Áttekintés. Közöltük 20 lap és folyóirat tartalmát. A mint az olvasó láthatta, legtöbbje a Gönczy-ünnepélyvel foglalkozott, még a »Népisk. Lapok« is; ez azonban tagadja, hogy Gönczy valaha tanító lett volna. Azt, persze, a mi néha nagyon haragos kollégánk elismeri, hogy minden kath. pap egyszersmind néptanító is. Teljék kedve az ilyesekben!

A „Repert.“ rovatvezetője.

Tanügyi Havi-Krónika.

Világeseményeket közölni, nem „Krónikás“ tiszte. Ő csak a hazai tanügy-gyel foglalkozik; de elvéte be-benéz a szomszédba is. Mikor Vilmos német császár f. é. márc. 9-én meghalt, utódját II. Frigyeset mint a tanügy s a művelődés barátját méltattuk. A nép műveléséről „népéhez“ intézett nyilatkozatában lelke szép sugárát lövellte a borúlát láthatárra. Hittük mi, hitték a külföld haladásá szolgálatában állók, hogy most majd derengni kezd. S ime — alig három havi uralkodás után — jun. 15-én — Frigyes császár meghalt. — A nép barátja volt ő s jóléte előmozdítására irányzá minden figyelmét; a szabadságnak és igaz-ságnak és haladásnak volt ő zászlóvivője, vedője a béke áldásának a szellem sza-bad munkájának, a szenvedéseket erős lelkevel eltűrő matyryja a kötelesség érzet-nek. Hozzá hasonló fejedelem II. József óta nem ült a trónon. Meghalt! Utodja II. Vilmos lett a német császári trónon. Valjon alatta a haladás, a szabadelvűség nyer-e látót? Ez aggodalom közepette nézzünk szét itthon.

Kecskemét, városának közs. iskolaszéke folyó évi január 10-ikén elhatározta, hogy az énektanítás a népiskolában hangjegyek után adassék elő. Ez a mi-nistert arra indította, hogy 3632. sz. a. kelt idei rendelettel az iskolaszéknek elis-merését fejezze ki; a rendelet egyúttal reflektál az iskolaszék azon panaszára is, hogy még mindig kerülnek ki a képezdekből oly tanítók, kik az éneknek hangje-gyek által való tanítására, sőt egyáltalában az énektanításra képtelenek, mire megjegyzi a minister, hogy e panasz csak egyes esetekre vonatkozhatik, de azon lesz, hogy némely képezdene ezen előtte nem ismeretlen hiánya megszűnethes-sék. — A »Paed. Szemlé«-nek éppen mai vezércikke tárgyalja hazafas szempontból az egyházi énekgy emelésének és gondozásának is fontosságát, — és azért lássuk, mi történik tanítói körökben.

Tizenkét alapítványt tett ugyanis egy főv. tan. Neve Kálnay Nándor, kit a Paed. Szemle olvasói a 6. köt. 2-ik füzetéből ismernek. A napokban ünnepelte 25 éves tanítói jubilaumát s ezt az alkalmat arra használta, hogy következő alapítványo-kat tette: Eötvös-alap 100, tanítói árvaház 100, Kőbányaligeti iskola 100, lévai népiskola 100, csesztvei róm. kath. iskola 100, csesztvei ev. iskola 50, népnevelők bpesti egylete 50, budai tanítóegylet 50, Mária-Dorothea-egylet 50, budapesti ta-nítói segélyegylet 50, orsz. magyar iskolaegylet 50, kőbánya-ligeti iskolai könyv-tár 10 frtnyi törzösszszegyet nyertek. Az alapító-leveleket ugyan még nem láttuk, de azt tudjuk, hogy az alapítványi öszszégeket Kálnay illetékes helyeken készpénz-ben lefizette. Bár mi azon nézetet valljuk, hogy a tanító szelleme minden erejét, lelke teljes buzgóságát, szíve egész melegét szentelje azon ügynek, melyet szolgál,

s az anyagiakkal való támogatását a tanügynek, népnevelésnek bizza azokra, kiknek a művelődés hasznukra van: mégsem zárkozhattunk el Kálnay jószándéka előtt, melylyel jubilaumi ünnepe alkalmából — mint csesztvezi földesúr — e téren kollegáinak példát adandó — a fenti szép alapítványokat tette s ezért neki az ügy érdekében itt nyilvánosan köszönetet mondunk: fentartjuk azonban a májushavi »Kronika«-ban kimondott azon elvet, hogy azt kell ajándékkal megörvendeztetni és kitüntetni, a kit jubilálása, a jubiliáriust kell megtraktálni és ünnepelni. Ez elv fentartásának nincsen Kálnayval szemben semmi személyes éle. Hisz ha nem tartanók őt érdemes tanfőúrnak: nem előlegeztük volna jubilaumi ünnepeit 1885-ben arcképe és életrajza közlésével. — Ez örvendetes tény mellett szomorú esetet is kell regisztrálnunk!

Tarnovszky Endréről szólunk. Tanító volt Szobráncon. Ugyanott működött neje is mint tanítónő. Nem értették meg egymást, mindkettő boldogtalannak érezte magát. Még 1884-ben el akartak válni egymástól; de a férj vonakodott ebbe beleegyezni. Jóakaróik közbenjöttével kibékültek tehát és szinteg családiás boldogságban éltek együtt. M. é. nov. 2-án az aszszony gyermekágyban meghalt; a temetés 4-én történt és 5-én — a férj öngyilkosság által vetett véget életének, maga után 5 árva hagyván. A férj csak a szolgálatban állott és tisztességes fizetést élvezett neje halála után látta be, hogy gyermekeit nem nevelheti fel, ezért ment a halálba önkényt. Áttérünk e havi rövid híreinkre!

A felekezetek és községek által fentartott középiskolák tanárai a nyugdíj kérdés rendezése ügyében július 9-ikére Budapest (Szikszay-féle étterem) országos értekezleten való megjelenésre kaptak meghívókat. Kik állnak a mozgalom élén, s kik fognak fellépni javaslataikkal, nem jutott »Kron.« tudomására. — A gymnásiumok száma túlságosan nagy. Elég volna fele, mert a tanuló csak 24 százaléka tesz érettségi vizsgálatot. — A 76 város, melyben gymnásium van, úgyszólván kényszeríti a szülőket a polgári teljes képzés helyett — tudományos pályára előkészítő iskolát igénybe venni. Maresics János, a besztercebányai tanári kör gyűlésén mutatta ki, hogy a gymn. e nagy látogatottsága nagy betegsége az országnak. — Trensén-Várnán ápr. 1-én kisdudóvadt nyitottak meg. Költségeit évi 500 frtban Csáky László gróf, országos képviselő fedezi s a felvidéki közművelődési egylet 200 frttal segélyzi. A Bácsszeremi ág. h. esperességben levő hitközségek iskoláin működő néptanítók hivatalos tantestületi eléseiket eddig rendszeren Új-Verbászon tartották. Az idén vándorgyűlésekkel tettek kísérletet, május 29-én Bulkeszen tartván meg hivatalos értekezletüket Schnellenberger János esperességi tanfelügyelő elnökle alatt. A budai tanítóegylet május 12-iki ülésén kimondta, hogy a leánynevelés hátramaradottságának oka nem a népiskolában, hanem a polgári leányiskolákban alkalmazott hibás tanítási rendszerben keresendő. — Surányi János a Győri tanítóegyletnek pályázati díjjel kitűzésére 2 darab aranyat ajándékozott. — Mária-Terézia nagy királynő szobrát május 13-án leplezték le Bécsben. A magyar népiskolának is illenék megünnepelni. — A siketné mák váci intézetében az évzáró vizsgálatok júl. 27-én folytak le. Néhai Váradi Károly emlékének megörökítésére eddig 543 frt 11 kr. gyűlt be Kolozsvárt. Kehr-emlékére, melyet thüringiai Elgersburgban fognak felállítani, 7000 márká gyűlt egybe. — Molnár Aladár sírmlékére 1591 frt 03 krt gyűjtöttek. — A fenmaradt 635 frt 7 krt a balatonfüredi szeretetházban külön alapítvány gyanánt kezelik. A Gönczy-alapítvány a tanítók árvalásánál eddig 5492 frt 11 krnyi alapítványi összegből áll. Az »Emericzy alapítvány« egygyűjtött tőkevagyonra 275 frt 68 kr. — Katona Endre h.-nánási ref. lelkes 2000 frtot hagyományozott egyházának, hogy ebből vásároljon földet s ezt adja azon tanítónak, a kinek legtöbb kiskorú gyermeke van. — Németország Witten városának magistratusa az ottani tanítóknak az újságba való írást megtiltotta, megengedte azonban, hogy gondolkozhatnak s tiszta fris levegőt szivhassanak. — Kaposvárott nőipar-iskola felállítását tervezik. — Pécsen nagyobb szabású iparkiallítást rendeznek augusztusra, melyen a tanügy is képviselve lesz. A tanügyi osztály Salamon kir. tanfelügyelő elnökle alatt működik. Trefort miniszter ő felsége jun. 27-én magán-audiencián fogadta; a miniszter júl. 2-án tengeri fürdőbe szándékszik menni üdülést keresendő. — Fővárosszerte a hónap utolsó felében mindennemű iskolákban záróvizsgálatok folytak. A tanév be van fejezve, tanulók és tanítók egy év fáradalmat kipihenik. Több ipariskolánál a tanest iparkiallítást rendezett; melyek a tanoncok haladását konstatalják az iparág és a rajzolás kezelésében. A fővárosi tanács jun. 28-án több igazgatót és tanerőt választott elemi és polgári iskoláihoz. — A tanítóképezdekben országszerte folytak a tanképesítő vizsgálatok, melyeknek ered-

ménye hozzávetőleg 190 új tanító és ugyanannyi tanítónő. — Áldozunk a kegyeletnek!

Meghaltak: Belánczky E. roksó-mindszenti kt. jun. 6-án; — L. Csákány K. tordai ny. t. jun. 4-én; Plesz Samu nagybecskereki t. 66 éves korában, jun. 8-án; — Molnár István lellei t. 26 éves korában febr. 18-án; — Humay Fer. Nyitra-nováki t. élte 47. évében május 24-én; Kristóf Fer. K. félegyházi t. jun. 5-én és Deák Farkas történéssz, Marosvásárhelyen, jun. 4-én. Béke hamvaikra!

Végül nézzünk ismét a szemszédba! A horvát tartományülésén a közoktatásügyi törvény revízióját tárgyalják. Jun. 27-én a kormány a szerb-klubb óhajtatásának megfelelően külön szakasz beigtatására vonatkozó indítványt tett a felekezetek és egyházi rendek által saját költségeiken fenntartott iskolákra nézve. Az 1887. május 14-iki törvény értelmében is szabadságukban áll a felekezeteknek, iskolákat és tanítóképezdéket felállítani. Minden egyes esetben ezt a kormányzék engedi meg, tehát folyamodni kell az államhoz engedélyért. A ki felekezeti iskolát tart fenn, mindaddig, míg ez a törvény követelményeinek megfelel, nem fizeti a községi iskolai adót. Ily iskolák gyámolítása a politikai községeknek meg van engedve. Tantervet és tanítói kvalifikációt az állam ad, valamint csakis az állam által helybenhagyott tankönyveket szabad használni. A nyílvanossági jog megadása vagy megtagadása az állam tiszte, valamint a tanfelügyeletis. — Jun. 30-án ezen szakasz feletti tárgyalás a tartománygyűlésen megindult. Mi az eredmény? Ezt a krónika zártakor még nem tudhattuk; de óhajtuk, hogy a szakasz változtatlanul legyen elfogadva; óhajtuk azonban azt is, hogy e tekintetben tanuljon Magyarország — Horvátországtól.

Krónikás.

Tanítók „Emlékeztetője” július havára.

I. Tanítóegyletek ülései: Vas-vármegyei tanítótestület Felső-Lövön júl. 3-án; Vác-egyházmegyei Főth-Gödöllő-esperest-kerületi tantest Gödöllőn 5-én; Heves-nagykunsági ref. egyházmegyei hivatalos tanító-testület Kisújszálláson július 11-én. (Több ülési értesítő a szerkesztés zártáig nem jutott hozzánk.)

II. A „Tudományos Gyűjtemény.” 1820. évfolyama 10. kötete 127-ik oldalán található egy „Kérés azon, T. T. Előfizető Urakhoz, a kik a Tudományos Gyűjteménynek árát meg nem küldötték.” — A „Kérés” pedig ekképen szól: „Az 1820. Esztendő már végéhez közelget s annak végével a Tudományos Gyűjteménynek idei folyamatja is befejeztetik; a jövő hónapban már a jövő 1821-ik Esztendőben kiadandó folyamatjára fogunk Előfizetést hirdetni, azonban még is sokan vagynak, a kik még az idei előfizetést se tették le, sőt olyanok is találkoznak, a kik az 1817-dik, 1818-dik, 1819-dik esztendőkre is tartoznak; azért kérettetnek azon T. Előfizető Urak, a kik még a Tudományos Gyűjteménynek árával akar melyik esztendőre tartoznak, hogy azon Tartozásaikat e folyó Esztendőnek végeig beküldeni ne terheltessenek, hogy így engemet a további egyenesebb sürgetéstől megmentsenek. Ns Trattner János Tamás.»

Ha már most valaki a folyóirat címét, a kiadóság nevét és az évfolyamokat úgy olvassa, hogy „Paed. Szemle, 1880-tól 1888-ig: és „Stáció-utca 9.„: akkor 68 esztendő után is van értelme Trattner fenti felhívásának, melyet az illető érdekelt „T. T. Urak” becses figyelmébe ajánl a már az év elején küldött címezett póstaútványokkal együtt a „Paed Szemle” kiadósága.

Szerkesztői mondanivalók.

(11.571.) Z. Ö. Arad. A »Háziközlöny« helyre egy családi lap. Ismertetése az utolsó füzetből kimaradt, mert az utolsó számot elkésvé kaptuk. — B. G. Beregszász. A különféle népiskolai tanintézetek szervez egybekapcsolása oly égető kérdés, hogy felfogásunk szerent Ön szolgálatot tett cikke megírásával az ügynek. — G. Bulkesz. Mikép gondolta Ön hirdethetőnek a május 29-iki ülést a jun. 1-én megjelent füzetben. Ha valami fontos adja elő magát: szíveskedjék minket értesíteni. — H. G. Neuzina. Mondta. A mit mondott, igaz. Csak hogy máskor kellett volna talán mondani. Látogatásának — állunk elébe! — F. J. Budapest. Gratulálunk a 7-ik honpolgárhoz. — A családi ünnepélyen nem vehettünk részt nagy elfoglaltságunknak miatta. —

(Folytatása a „Szerk. mond.”-nak a boríték 3-ik oldalán.)

